

HİŞ VE ÇALIŞMA HÜRRİYETİNİN İHLALİ SUÇU (TCK m. 117/1)

*Doç. Dr. Sinan BAYINDIR**

Öz

Bu çalışmanın konusunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 117/1. maddesinde düzenlenmiş olan "İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu" oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle bu suçun 765 sayılı TCK'da ne şekilde düzenlendiği, çalışma özgürlüğüne ilişkin ulusal düzenlemeler ve uluslararası sözleşme hükümleri incelenmiştir. Daha sonra 5237 sayılı TCK'da bu suçun tipikliğin maddi ve manevi unsurları, özellikle suçun özel görünüş şekilleri açısından arz ettiği özellikler, soruşturma, kovuşturma ve yaptırım konuları ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise, kanun tekniği açısından maddenin düzenleniş tarzına ilişkin eleştiri ve önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmada 117. maddede yer verilen diğer suç tipleri ayrıca ele alınmamış, inceleme konusu İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK. m. 117/1) ile sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Hürriyete karşı suçlar, iş ve çalışma hürriyeti, cebir, tehdit, suç

THE CRIME, VIOLATION OF FREEDOM OF WORK AND LABOUR (TPC Art. 117/1)

Abstract

The subject of this study is violation of freedom of work and labour which is regulated under article 117/1 of Turkish Penal Code No.5237. First of all, the provisions brought by TPC are evaluated. Afterwards national laws and international conventions related to freedom of working are examined. Moreover, material and moral elements, specific aspects and sanctions of the crime are

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

^{*} Piri Reis Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: sbayindir@pirireis.edu.tr) ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9624-8227> (Makalenin Geliş Tarihi: 28.12.2018) (Makalenin Hakemlere Gönderim Tarihleri: 31.12.2018-11.01.2019-15.03.2019/Makale Kabul Tarihleri: 11.02.2019-06.03.2019-26.03.2019)

evaluated. In the conclusion, the arrangement of the article is evaluated by providing criticisms and recommendations regarding the place of the article in TPC. In this study, the other types of crime included in article 117 have not been addressed, the scope of the study is kept limited to the Offense of Violation of Freedom of Work and Work (TPC Art. 117/1).

Keywords

Crimes against liberty, freedom of work and labour, force, threat, crime

1. SUÇ TİPİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu suç, 5237 sayılı TCK'nın Kişilere Karşı Suçlar başlıklı İkinci Kısmında, Hürriyete Karşı Suçlar başlıklı Yedinci Bölümünde düzenlenmiştir. Bu bölümde, Anayasayla teminat altına alınan birtakım temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya, sınırlamaya ve kullanılamaz hale getirmeye yönelik fiiller yaptırma bağlanmıştır¹. Dolayısıyla bu bölümde düzenlenen suçlarda hürriyet ya tek başına ya da öncelikli olarak cezai korumanın konusunu oluşturmaktadır². Bireyin sahip olduğu özgürlüklerin ve hakların ne ölçüde Anayasa ve Ceza Kanunlarıyla teminat altına alındığı o ülkenin siyasal rejimiyle doğrudan ilişkilidir³. Öyle ki ceza normları sayesinde gerek hürriyetlerin özünü gerekse kullanımlarını ihlal eden fiiller cezalandırılmak suretiyle bu tarz fiillerin önlenmesi amaçlanmıştır⁴. İnceleme konumuzu oluşturan suçun, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar kapsamında ele alınması, kanunun bireyi esas alan özgürlükçü yönünü yansıtmaktadır⁵. Hürriyete karşı suçlar; kişilerin huzur, sükûn, güvenlik duygusunu, iradi karar alabilme ve kararını uygulamaya yönelik fiillerini teminat altına alan suçlardır⁶. Doktrinde hürriyete karşı suçlar; dar ve geniş anlamda hürriyete karşı suçlar olarak iki kısımda ele alınmaktadır. Buna göre hürriyete yönelik bir saldırının başka bir amaca ulaşmak için yalnızca bir araç olduğu, örneğin, yağma suçu gibi suçlar geniş anlamda hürriyete karşı işlenen suçları

¹ Doktrinde birinci kuşak haklar olarak adlandırılan haklar, insanların doğuştan sahip oldukları yaşam hakkı mülkiyet hakkı gibi birtakım hakları içerisinde barındırır. Bu haklar bakımından devlet, karışmama ve müdahale etmeme yükümlülüğü altındadır. Bu nedenle bu haklar negatif statü hakları olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. **Kapani**, Münci: Kamu Hürriyetleri Yetkin Yay., Ankara 1993, s. 6. Örneğin, zorla çalıştırma yasağı bu kapsamdadır. İkinci kuşak haklar ise toplumsallaşma süreciyle birlikte ortaya çıkan sosyal ekonomik ve kültürel alanda kişiye devlet veya üçüncü kişilerden olumlu bir davranışta bulunmayı isteme hakkı veren haklardır. Bu bağlamda sosyal haklar ekonomik açıdan zayıf durumda bulunan kişileri koruyarak sosyal adaletin gerçekleştirilmesini amaç edinen haklardır. Üçüncü kuşak haklar ise; çevre, gelişme ve barış gibi toplumsal ilişkilerin gereklilikleri ve bilimsel ve teknik ilerlemeler bağlamında ortaya çıkan haklardır. Bkz. **Kalabalık**, Halil: İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2015, s. 56 vd.; **Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, M. Ruhan/**Sancakdar**, Oğuz/**Önok**, R. Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Seçkin Yay., Ankara 2009, s. 66; **Kaboğlu**, İbrahim: Özgürlükler Hukuku, İmge Yay., 6. Bası İstanbul 2002, s. 45.

² **Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Ruhan/**Önok**, Murat; Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 15. Bası, Seçkin Yay., Ankara 2017, s. 446.

³ **Bayraktar**, Köksal/**Kızıroğlu**, **Keskin**, Serap/**Yıldız**, Ali Kemal/**Zafer**, Hamide/**Retornaz**, **Aksoy**, Eylem/**Akyürek**, Güçlü/**Evik**, Ali Hakan/**Smar**, Hasan/**Altunç**, Sinan/**İnceoğlu**, **Aytekin**, Asuman/**Erman**, Barış/**Eroğlu**, Fulya: Özel Ceza Hukuku Cilt III - Hürriyete, Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar (TCK m. 106-140), 1. Baskı, On İki Levha Yay., İstanbul 2018, s. 2.

⁴ **Özek**, Çetin: Türk Ceza Kanununa Göre Hürriyet Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 29, Sayı 4, 1963, s. 955.

⁵ **Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, Caner: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 15. Bası, Adalet Yay., Ankara 2015, s. 336.

⁶ **Özek**, s. 933; **Koca**, Mahmut/**Üzülmez**, İlhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Bası, Adalet Yay., Ankara 2017, s. 345.

ifade etmektedir. Dar anlamda hürriyete karşı işlenen suçlar ise doğrudan doğruya kişinin iradi karar alabilme hürriyetine yönelik suçlarını oluşturur⁷.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 117. maddesinin birinci fıkrasında; *İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu*, ikinci fıkrasında; *Sömürme Suçu*, üçüncü fıkrasında; *Sömürmek İçin Tedarik, Sevk veya Nakletme Suçu*, dördüncü fıkrasında ise *İşçiyi veya İşverenlerini Ücretleri Azaltıp Çoğaltmaya veya Önceden Kabul Edilenlerden Başka Koşullar Altında Anlaşmalar Kabulüne Zorlama ya da Bir İşin Durmasına Sona Ermesine veya Durmanın Devamına Neden Olma Suçu* düzenlenmiştir⁸.

Maddenin başlığı sadece birinci fıkradaki suçu nitelemekte olup maddedeki tüm suç tiplerini kapsamamaktadır⁹. Maddede esasen dört ayrı suç tipine yer verilmiş olmakla birlikte bu çalışmanın konusu birinci fıkrada düzenlenen İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m. 117/1) ile sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla burada maddede yer verilen diğer suç tipleri sadece karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu 5237 sayılı TCK'nın 117/1. maddesinde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

(1) Cebir veya tehdit kullanarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla, iş ve çalışma hürriyetini ihlal eden kişiye, mağdurun şikâyeti halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

2. 765 SAYILI TCK İLE KARŞILAŞTIRMA

765 sayılı TCK'da bu suç, *İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhindeki Cürümler* başlıklı altıncı faslında Çalışma Hürriyetini Bozma başlığı altında 201. maddenin birinci fıkrasında yer almaktaydı. Bu düzenlemede,

“Her kim cebir ve şiddet yahut tehdit ile sanat veya ticaret serbestisini her ne suretle olursa olsun tahdit veya men ederse üç aydan iki seneye kadar hapis cezasına mahkum olur...”

hükmüne yer verilmişti.

⁷ Tezcan/Erdem/Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 446.

⁸ “(2) Çaresizliğini, kimsesizliğini ve bağılılığını sömürmek suretiyle kişi veya kişileri ücretsiz olarak veya sağladığı hizmet ile açık bir şekilde orantısız düşük bir ücretle çalıştıran veya bu durumda bulunan kişiyi, insan onuru ile bağdaşmayacak çalışma ve konaklama koşullarına tabi kılan kimseye altı aydan üç yıla kadar hapis veya yüz günden az olmamak üzere adli para cezası verilir.

(3) Yukarıdaki fıkrada belirtilen durumlara düşürmek üzere bir kimseyi tedarik veya sevk veya bir yerden diğer bir yere nakleden kişiye de aynı ceza verilir.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, işçiyi veya işverenlerini ücretleri azaltıp çoğaltmaya veya evvelce kabul edilenlerden başka koşullar altında anlaşmalar kabulüne zorlayan ya da bir işin durmasına, sona ermesine veya durmanın devamına neden olan kişiye altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir”

⁹ Madde başlığının çalışma hürriyetinin Anayasa'daki düzenlenişine uygun olarak “Çalışma Özgürlüğünü Engelleme” şeklinde düzenlenmesi daha yerinde olacaktır.

5237 sayılı TCK'da İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali başlığı altında, iş ve çalışma hürriyetinin ihlaline yönelik suçların kapsamı genişletilerek maddeye yeni suç tipleri eklenmiştir. Bu kapsamda, 117/2'te yer verilen *Sömürme Suçu* ve bunun hazırlık hareketlerini bağımsız olarak cezalandıran 117/2'de *Sömürmek İçin Tedarik, Sevk veya Nakletme Suçu*, 5237 sayılı TCK'da yer verilen yeni suç tipleridir. Diğer taraftan 765 sayılı TCK m. 201/3'te yer alan "İşyeri İşgali" suçunun 5237 sayılı TCK'da düzenlenmediği görülmektedir¹⁰.

765 sayılı TCK'nın 201. maddesinin 1. fıkrasındaki "*cebir, şiddet yahut tehdit*" ibareleri yerine 5237 sayılı TCK'da "*cebir veya tehdit*" kullanma kavramına yer verilmiştir. Doktrinde bu değişikliğin yerinde olduğu zira "*cebir*" kavramının şiddeti de içerisinde zaten barındırdığı ifade edilmektedir¹¹. 765 sayılı Kanun döneminde, kanun koyucu maddi cebir hallerini ifade etmek üzere cebir ve şiddet kavramlarına ayrı ayrı yer vermiştir. 5237 sayılı TCK m. 117'de ise maddi cebri ifade eden cebir ve manevi cebri ifade eden tehdit kavramlarına yer verilmiştir¹². Buna karşın 5237 sayılı TCK'nın hükümet Tasarısında ise cebir ve şiddet kavramlarına bir arada yer verilmiş olduğu görülmektedir¹³.

Bayraktar, şiddet sözcüğünün maddeyi daha iyi ifade eden ek bir kavram olduğunu, bu iki kavrama (*cebir ve şiddet*) bir arada yer verilmesinin suçun maddi unsurunu daha net bir biçimde ortaya koyacağını ifade etmektedir¹⁴.

765 sayılı TCK'nın 201. maddesinde "*sanat veya ticaret serbestisi*" kavramı yerine 5237 sayılı Kanunda "*iş ve çalışma hürriyeti*" kavramına yer verilmiştir. Kanaatimizce sanat hürriyeti ibaresinin 5237 sayılı TCK'ya alınmaması yerinde olmuştur. Anayasa'nın 27. maddesinde herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Sanat özgürlüğünün temeli toplumun yaratıcı yönlerini, sanatsal yaratma ve sanatsal düşünce ve kanaatleri açıklama

¹⁰ 765 sayılı TCK m. 201/3'de "*Her kim yukarıdaki fıkralarda gösterilen maksatların istihsaline matuf olmak üzere, cebir ve şiddet veya tehdit olmaksızın, işyerini her ne suretle olursa olsun kısmen veya tamamen işgal ederse bir aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır*" denilmiştir.

¹¹ **Gökçen**, Ahmet: Hürriyete Karşı Suçlar, Legal Hukuk Dergisi, Sayı: 32, Cilt: 3, Ağustos 2005, s. 64; **Güleç Soyer**, Sesim: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali ile Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçlarına İlişkin Bazı Düşünceler, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı: 7, Temmuz 2006, s. 102.

¹² Belirtelim ki 5237 sayılı TCK'da cebir, şiddet kavramları özensiz olarak kullanılmıştır. Kimi suç tiplerinde cebir veya şiddet ibaresine yer verilmişken kimi suçlarda ise cebir ve şiddet ibaresine yer verilmiştir. Örneğin; cebir ve şiddet (TCK m. 28), Cebir veya şiddet (TCK. 80), cebir, şiddet (TCK. m. 103), cebir, şiddet (TCK m. 220), cebir ve şiddet (TCK m. 309, m. 310, m. 311, m. 312). Kanun koyucunun *cebir ve şiddet* ibaresini *cebir* kavramına vurgu yapmak amacıyla kullanmış olduğu düşünülmektedir.

¹³ <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>. (E.T. 09.11.2018).

¹⁴ **Bayraktar/Kiziroğlu/Yıldız/Zafer/Retornaz/Akyürek/Evik/Sınar/Altunç/İnceoğlu/Erman, B./Erman, F.**, s. 255.

özgürlüğünü ifade eder. Ancak maddedeki sanat serbestisi güzel sanatları değil; sanayi ve ticaret alanındaki özgürlükleri ifade eder¹⁵. Ticaret kavramının çalışma kavramına göre daha dar olması sebebiyle de *sanat ve ticaret serbestisi* yerine *iş ve çalışma hürriyeti* ibaresine yer verilmesi daha doğru olmuştur. Öyle ki iş ve çalışma hürriyeti sanayi ve ticaret faaliyetini kapsamakla birlikte daha geniş bir anlam ifade etmektedir¹⁶. Doktrinde “iş” ile “çalışma” sözcükleri çoğu kez biri diğerinin yerine kullanılabilirdiğinden, madde düzenlemesi eleştirilmekte ve burada kastedilenin, Anayasa’nın 48. maddesi doğrultusunda, “çalışma özgürlüğü” ile “özel teşebbüs serbestisi” olduğu belirtilmektedir¹⁷.

765 sayılı TCK’da “*tahdit veya menetme*” fiilleri suç kapsamında değerlendirilmiş olmasına karşın, 5237 sayılı Kanunun Tasarı halinde “*engelleme ve ortadan kaldırma*” kavramına yer verilmiştir. Kanunlaşma aşamasında ise “*ihlal etmek*” ibaresi kullanılmıştır. *Tahdit* ibaresi sınırlandırmayı, *men* ise durdurmaya engellemeyi ifade eder¹⁸. Belirlilik ilkesi açısından bakıldığında 5237 sayılı TCK’da “*tahdit*” kavramı yerine “*ihlal*” ibaresinin kullanılması yerinde olmuştur.

765 sayılı TCK’da fiilin yaptırımı üç aydan iki seneye kadar hapis cezasıdır. Buna karşın; 5237 sayılı TCK’da seçimlik ceza olarak altı aydan iki yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası öngörülmüştür. Kanaatimizce cezanın bireyselleştirilmesi açısından suç tipinde seçimlik cezanın öngörülmüş olması yerinde bir düzenlemedir.

765 sayılı TCK’da suçun nitelikli hallerine 201. maddenin içerisinde yer verilmişken; 5237 sayılı TCK’da 119. maddede başka suçları da kapsayacak şekilde, suçun düzenlendiği 117. maddeden bağımsız olarak yer verilmiştir¹⁹.

¹⁵ **Öztürk**, Mehmet Onat: Türk Ceza Kanunu’nda İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Legal Yay., İstanbul 2006, s. 31.

¹⁶ **Öztürk**, s. 52.

¹⁷ **Centel**, Tankut; Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Çalışma Yaşamına İlişkin Düzenlemeler, Çimento İşveren Dergisi, Eylül 2005, Sayı 5, Cilt: 19, s. 9.

¹⁸ **Öztürk**, s. 59.

¹⁹ Madde 119: “(1) Eğitim ve öğretimin engellenmesi, kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme, konut dokunulmazlığının ihlali ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçlarının;

a) Silahla, b) Kişinin kendisini tanımayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle, c) Birden fazla kişi tarafından birlikte, d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak, e) Kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, İşlenmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Bu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

3. İŞ VE ÇALIŞMA HÜRRİYETİNE İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Gerek 1982 Anayasası'nda gerekse uluslararası sözleşmelerde herkesin dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip olduğu vurgulanmıştır²⁰. Yine özel teşebbüsler kurma serbestisi açıkça teminat altına alınmıştır.

1982 Anayasası m. 2'de Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu açıkça belirtilmiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararında sosyal devlet ilkesini şu şekilde tanımlamıştır:

“Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Çağdaş devlet anlayışı, sosyal hukuk devletinin, tüm kurumlarıyla Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun biçimde kurulmasını gerekli kılar. Hukuk devletinin amaç edindiği kişinin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilir... Anayasa'nın Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer verdiği sosyal hukuk devletinin dayanaklarından birini oluşturan sosyal güvenlik kavramının içerdiği temel esas ve ilkeler uyarınca toplumda yoksul ve muhtaç insanlara Devletçe yardım edilerek onlara insan onuruna yaraşır asgarî yaşam düzeyi sağlanması, böylece, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkelerinin gerçekleşmesine elverişli ortamın yaratılması gerekir²¹.”

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararında da belirtildiği üzere; güçsüzlerin güçlülere karşı korunması ve sosyal alandaki eşitsizliklerin en aza indirgenerek sosyal adaletin sağlanması amacı devletin sosyo-ekonomik hayata müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan sosyal adalet ve sosyal barışı tesis etme amacı devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalesini meşru kılmaktadır²².

1982 Anayasası m.48'de çalışma özgürlüğü şu şekilde düzenlenmiştir:

“Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır”.

Bu madde ile girişim özgürlüğü ve sözleşme serbestisi teminat altına alınmıştır. Herkes dilediği alanda ekonomik faaliyet yürütme hakkına sahiptir. Kişi, dilediği ticari kuruluşu yasal şartları ve yükümlükleri yerine getirmek suretiyle

²⁰ 1982 Anayasası m. 90/5'da “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır” denilmiştir.

²¹ Anayasa Mahkemesinin 26.10.1988 tarih ve 1988/19 E., 1988/33 K sayılı kararı, www.legalbank.net (E.T: 14.04.2019).

²² **Kaboğlu**, İbrahim: Anayasa Hukuku Dersleri, 2. Bası, Legal Yay, İstanbul 2005, s. 96.

kurabilir. Ancak bu özel teşebbüs özgürlüğüne milli ekonominin gerekleri ve sosyal amaçlarla birtakım sınırlamalar getirilebilir²³.

Anayasa'nın bu düzenlemesinde çalışma özgürlüğünün önemli bir parçasını oluşturan sözleşme özgürlüğü çalışma özgürlüğüyle aynı madde çatısı altında düzenlenmiştir. Nitekim bu maddenin gerekçesinde de özgürlük temelinde dayalı bir toplumda irade serbestliği çerçevesinde bireyin sözleşme yapma, meslek seçme ve çalışma hürriyetlerinin teminat altına alınması gerektiği vurgulanmıştır²⁴. Sözleşme özgürlüğü, kişilerin özel hukuk alanındaki ilişkilerinin içeriğini diledikleri gibi belirleyebilme, bu bağlamda sözleşme yapıp yapmama, sözleşme yapacağı kişiyi serbestçe belirleyebilme özgürlüğünü ifade eder. Bu özgürlüğün yaşam için zorunlu mal ve hizmetleri satma, savaş hali, sözleşme yapmanın ahlaka aykırı düşmesi hallerinde sınırlanması söz konusu olacaktır²⁵.

1982 Anayasası m.18'de ise çalışmama özgürlüğü olarak ifade edilebilecek zorla çalıştırma ve angarya yasağı ve istisnaları şu şekilde düzenlenmiştir:

“Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz”.

Buradaki zorla çalıştırma yasağı, çalışma özgürlüğünün diğer bir boyutunu ifade eder. Bu bağlamda özgür iradesiyle çalışmaya başlayan bir kimsenin çalışma çok uzun süreli olup da bu çalışmasını iradesiyle sona erdirememesi halinde de zorla çalıştırma söz konusu olacaktır²⁶. Dolayısıyla zorla çalıştırmanın söz konusu olabilmesi için mutlaka çalışmanın çok zahmetli ve onur kırıcı olması şart değildir. Anayasanın bu hükmü, zorla çalıştırma yasağına ilişkin istisnaların fazla oluşu, vatandaştan istenecek hizmetler kavramının belirsizlik arz etmesi dolayısıyla eleştiriye açıktır. Ayrıca hükümde zorla çalıştırma yasağı önemli ölçüde daraltılarak hüküm kölelik yasağından öteye gitmeyen bir düzenleme haline getirilmektedir.

Anayasa'nın bu maddesi ile zorla çalıştırma ve angarya yasaklanmıştır. Angarya sözlük anlamı itibarıyla bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş anlamına gelir²⁷. Angaryada zorla çalıştırmadan farklı olarak bir kişiye ücret ödenmeksizin iş yaptırılması söz konusudur. Buna karşın zorla çalıştırmada kişiye ücret ödenmekle beraber angaryada olduğu gibi zorla çalıştırılması söz konusu olmaktadır.

²³ İnsan Hakları, 1. Baskı, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 78.

²⁴ <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1169/200901027.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (E.T: 17.11.2018).

²⁵ **Tunçomağ**, Kenan/**Centel**, Tankut: İş Hukukunun Esasları, Beta Yay., İstanbul 2008, s. 83.

²⁶ İnsan Hakları, s. 53.

²⁷ <http://www.tdk.gov.tr> (E.T: 14.11.2018).

Anayasa Mahkemesi de konuya ilişkin verdiği kararda, çalışma özgürlüğünün herkesin dilediği mesleği seçmekte özgür olmasını ve zorla çalıştırılmayı ifade ettiğini, işletmecilerin çalışma özgürlüklerini kullanıp faaliyetlerini güvenli biçimde sürdürmelerinin anayasal güvence altında olduğu açıkça vurgulamıştır²⁸.

1982 Anayasası'nın çalışma hakkını düzenleyen 49. maddesinde ise şöyle denilmiştir;

“Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

Bu madde bağlamında çalışma şartlarının iyileştirilmesi, işsizlere iş bulunması, meslek seçiminde fırsat eşitliğinin sağlanması, sosyal sigorta olanaklarından faydalanmak gibi haklar çalışma hakkının kapsamı içerisinde yer alır²⁹. Anayasa'nın 48. maddesinde yer verilen çalışma ve sözleşme hürriyeti ekonomik bir özgürlüğü işaret etmekte iken 49. maddedeki çalışma hakkı ve ödevi sosyal bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰.

Anayasanın bu hükmü ile çalışmanın hem bir hak hem de ödev olma niteliği vurgulanmıştır. Ancak çalışmanın ödev olması hukuki değil, ahlaki bir yükümlülüğü ifade etmektedir. Bireyin kamuda veya özel sektörde dilediği kurum ve işletmelerde çalışma hakkı bu düzenlemeyle teminat altına alınmış³¹, hem çalışanların hem de işsizlerin korunması amaçlanmıştır. Keza bu düzenleme sadece işçi-işveren ilişkilerindeki çalışma barışını korumayıp çalışma hayatının tamamında çalışma barışını sağlamayı amaçlamaktadır³². 1982 Anayasası m. 50'de şu şekilde düzenlenmiştir:

“Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.”

1982 Anayasası'nda çalışma hem hak hem de ödev olarak ekonomik ve sosyal haklar içerisinde düzenlenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak bireyin kendisine çalışma ortamı yaratılması konusunda talepte bulunabilmesi, devletin

²⁸ Anayasa Mahkemesi Esas Numarası: 2010/58 Karar Numarası: 2011/8 Karar Tarihi: 06.01.2011 Resmi Gazete Tarihi: 26.02.2011, Resmi Gazete Sayısı: 27858, www.legalbank.net. (E.T: 19.04.2018).

²⁹ **Balkır**, Z. Gönül: Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması, Kocaeli Üniversitesi Yay., Yayın No: 335, Kocaeli 2009, s. 151; **Mumcu**, Ahmet; İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Ankara 1992, s. 139.

³⁰ **Kaboğlu**, Özgürlükler Hukuku, s. 17.

³¹ **Nazlı**, Seçkin: Anayasanın Çalışma Hak ve Özgürlüğüne İlişkin Düzenlemelerin İş Hukukuna Etkileri, 1. Bası, Seçkin Yay., Ankara 2015, s. 76.

³² **Nazlı**, s. 75.

ise sosyal devlet olmanın da bir gereği olarak bu konuda aktif bir yükümlülüğü söz konusudur³³. Diğer taraftan çalışma ödevi, meşru neden olmaksızın çalışmayı reddeden kişinin birtakım sosyal haklardan faydalanamamasının da meşru hale gelmesine neden olur³⁴.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesinde “*Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı*” başlığı altında 1. *Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. 2. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.*” denilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m. 23'te “*Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.*” denilmek suretiyle ayrıca bireyin işsizliğe karşı korunması teminat altına alınmaktadır.

Türkiye tarafından 16.06.1989 tarihinde, 3581 sayılı Kanunla onaylanan 18.10.1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı'nda da konuya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı'nın 1. maddesinde;

Çalışma hakkı Akit Taraflar çalışma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla;

1- Tam istihdamı gerçekleştirmek amacıyla olabildiğince yüksek ve istikrarlı bir istihdam düzeyine ulaşmayı ve bu düzeyi korumayı başta gelen amaç ve sorumluluklarından biri saymayı; 2- Çalışanların özgürce edindikleri bir işle yaşamlarını sağlama haklarını etkili bir biçimde korumayı; 3- Tüm çalışanlar için ücretsiz iş bulma hizmetlerini kurmayı ya da sürdürmeyi; 4- Uygun mesleğe yöneltme, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sağlamayı ya da teşvik etmeyi; taahhüt ederler. Herhangi bir Akit Tarafın vatandaşları, inandırıcı sosyal ve ekonomik nedenlere dayanan kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla, diğer bir Akit Taraf ülkesinde, o ülke vatandaşlarıyla eşit koşullar altında kazanç getirici herhangi bir işte çalışma hakkına sahiptir³⁵.

olarak düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme'nin 6. maddesinde de benzer bir hükme yer verildiği görülmektedir. Konuyu düzenleyen 6. maddede;

“Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatı veren çalışma hakkını tanırlar ve bu hakkın korunması için gerekli tedbirleri alırlar.2. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devletin, bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek için alacağı tedbirler, teknik ve mesleki rehberlik ile eğitim programlarını, bireyin temel ekonomik ve siyasal özgürlüklerini koruyan şartlar altında, düzenli şekilde ekonomik, sosyal ve

³³ **Kaboğlu**, Özgürlükler Hukuku, s. 462.

³⁴ **Kaboğlu**, Özgürlükler Hukuku, s. 463.

³⁵ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>, (E.T: 21.11.2018).

kültürel gelişimi ile tam ve üretken istihdamını sağlamaya yönelik politika ve teknikleri içermelidir.”

denilmektedir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme m.7’de; “*Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanmak hakkını kabul ederler.*” denilmektedir. Bu hak özellikle şunları güvence altına alır:

(a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak;

(i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiçbir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi;

(ii) Bu Sözleşme’nin hükümlerine uygun olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesi;

(b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları;

(c) Herkese, işyerinde uygun bir üst kademeye yükselmeye eşit olanak ve bu yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması;

(d) Dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlanması, ücretli dönemsel tatiller ve resmi tatillerde ücret verilmesi”.

4. BENZER SUÇLARLA KARŞILAŞTIRMA

4.1. İnsan Ticareti Suçu (TCK m. 80)

TCK m. 80’de düzenlenen İnsan Ticareti Suçu ile inceleme konumuzu oluşturan suç benzerlik göstermektedir. Ancak insan ticareti suçunda zorla çalıştırmanın amaçlanması şeklinde olumlu bir fiil söz konusu iken; İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçunda çalıştırmanın engellenmesi şeklinde olumsuz bir fiil söz konusudur³⁶. İnsan ticareti suçunda failin amacına ulaşip ulaşmaması suçun oluşumu bakımından önem taşımaz. Ancak iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçunun oluşması için zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete ve benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak gibi bir saike yer verilmemiştir. İnsan ticareti suçu kapsamındaki fiiller çoğunlukla sınır aşan suçlar olup, TCK’da uluslararası suçlar kısmında düzenlenmiştir³⁷. Buna karşın

³⁶ **Manav**, Hakkı: Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Turhan Yay., Ankara 2010, s. 267. Doktrinde TCK m. 80’deki İnsan Ticareti Suçu ile TCK m. 117’deki İş ve Çalışma Hürriyetinin ihlali suçu arasında çalışmanın rızaya dayanıp dayanmaması bakımından kesin bir ayırım yapmanın mümkün olmadığı, zira çaresizlik nedeniyle verilmiş bir rızanın geçerli bir rıza olarak kabul edilemeyeceği belirtilmektedir. **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 562.

³⁷ Uluslararası suçlardan uluslararası hukuka aykırı olan ve uluslararası sözleşmelerle kovuşturulması kabul edilen suçlar anlaşılmaktadır. Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Uluslararası Suçlar, **Turhan**, Faruk: Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Uluslararası Suçlar, www.ceza-

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu TCK'nın Hürriyete Karşı Suçlar başlıklı Yedinci Bölümünde düzenlenmiştir³⁸.

4.2. Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçu (TCK m.118/1)

TCK m. 118'de düzenlenmiş olan Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçunda kişilerin sendikaya üye olup olmama, sendikal faaliyetlere katılıp katılmama gibi sendikal faaliyet hürriyeti korunmakta iken, inceleme konumuzu oluşturan suçta, bireyin iş ve çalışma hürriyetini ihlal eden fiiller yaptırım altına alınmaktadır³⁹. TCK m.118/1'deki suçun oluşabilmesi için bir kimseye karşı bir sendikaya üye olmaya veya olmamaya, sendikanın faaliyetlerine katılmaya veya katılmamaya, sendikadan veya sendika yönetimindeki görevinden ayrılmaya zorlamak amacıyla, cebir veya tehdit kullanmak gerekmektedir⁴⁰.

Buna karşın iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunda bireyin iş ve çalışma hürriyetinin yani bireysel bir özgürlüğün korunması söz konusu iken, sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi suçunda kolektif bir özgürlük olan sendikal faaliyet özgürlüğü koruma altına alınmaktadır⁴¹. TCK m.118/1'deki suç tehlike suçu iken; 117/1. maddedeki suç bir zarar suçudur. Ancak m.118/2'de yer alan sendikal faaliyetlerin engellenmesi suçu bir zarar suçudur. Zira 118/2'deki suçun oluşması bakımından sendikal faaliyetlerin fiilen engellenmiş olması gerekir. Sendikal faaliyetlerin cebir, tehdit veya hukuka aykırı bir davran-

bb.adalet.gov.tr/makale/101.doc. (E.T. 04.11.2018), s. 1. Bir başka tanıma göre ise bir davranışın uluslararası suç olarak nitelendirilmesindeki belirleyici unsur, ne eylemin ağırlığı ne de devletlerin uygulamasıdır. Önemli olan devletlerin uzlaşarak bu fiili uluslararası hukukun kaynaklarında suç olarak düzenlemiş olmalarıdır. **Tezcan/Erdem/Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2009, s. 42.

³⁸ 4771 sayılı Kanunla yapılan değişiklikte 765 sayılı TCK'nın 201. maddesine eklenen 201/a ve 201/b maddeleriyle göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti fiilleri suç haline getirilmiştir.

³⁹ Sendikal faaliyetler, işçilerin sendikaya üye olmaları veya olmamaları, iş saatleri dışında veya işverenin rızası ile iş saatlerinde, işyeri içinde veya dışında işçi sendika ve konfederasyonların faaliyetlerine katılmalarını ifade eder. Bkz. **Çelik**, Nuri: İş Hukuku Dersleri, 23. Bası, Beta Yay., İstanbul 2010, s. 409.

⁴⁰ Doktrinde bu maddenin sendika özgürlüğünün bir unsuru olan sendika ve konfederasyon kurma hakkını ihlale yönelik fiilleri kapsam dışında tutması eleştirilmektedir. Bkz. **Evik**, Ali Hakan: Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçu İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:10 Güz 2006/2 s. 217. Ancak sendika ve konfederasyon kurma hakkı kolektif bir özgürlüğü ifade ettiğinden kişilere karşı işlenen suçlar kapsamında düzenlenmesinin kanun koyucu tarafından teknik açıdan sakıncalı olacağından bahisle bilinçli olarak yer verilmediğini düşünmekteyiz.

⁴¹ Kolektif sendika özgürlüğü sadece işçilere ve işverenlere tanınmış bir özgürlük olmayıp, sendika ve konfederasyonlara da tanınmıştır. Kolektif sendika özgürlüğü sendika ve konfederasyonların varlıklarının ve faaliyetlerinin devlete, üyelerine, üçüncü kişilere ve özellikle rakip kuruluşlara karşı korunmasını ifade eder. Bkz. **Çelik**, s. 434-435.

nışla engellenmesi halinde suç tamamlanmış olacaktır. TCK m. 118/1'deki suç neticesi harekete bitişik suçtur. Failin maddede belirtilen amaçlarla cebir veya tehdit kullanmasıyla netice gerçekleşme dahi suç oluşacaktır. TCK m.118/1'deki fiillerin gerçekleştirilmesi sonucunda, mağdurun sendikaya üye olması veya olmaması, sendikanın faaliyetlerine katılması veya katılmaması, sendikadan veya sendika yönetiminden ayrılması şeklindeki bir zararlı sonucu aranmayıp, tehlikenin gerçekleşmesi yeterli sayıldığından buradaki suç bir tehlike suçudur.

4.3. Cebir Kullanma Suçu (TCK m. 108)

Cebir kullanma suçu 5237 sayılı TCK'da Hürriyete Karşı Suçlar başlıklı Yedinci Bölümde 108. maddede düzenlenmiştir. Buna göre bu suç, bir şeyin yapılması veya yapılmaması ya da kendisinin yapmasına müsaade edilmesi için bir kişiye karşı cebir kullanılmasını ifade eder. Kanun koyucu bu suçla bireylerin irade özgürlüğünü zorlayıcı fiillerin cezasız kalmasını önlemeyi amaçlamıştır⁴². Meğerki fiil başka bir suçun kapsamına girsin. Bu bakımdan iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu, cebir kullanma suçunun özel bir halini oluşturur. Ancak cebir kullanma suçundan farklı olarak buradaki cebrin mutlaka kişi üzerinde gerçekleşmesi şart değildir. Nitekim kanunda cebir oluşturan fiillerin mutlaka kişi üzerinde gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde bir ibare yer almamaktadır⁴³. Bu kapsamda örneğin, işyerindeki makinalar üzerinde gerçekleştirilen cebir fiilleriyle de iş ve çalışma hürriyeti pekâlâ ihlal edilebilecektir.

İnceleme konumuzu oluşturan suçta, failin cebir kullanmasındaki amaç, mağdurun iş ve çalışma hürriyetini engellemektir. Oysaki cebir kullanma suçunda, mağdurun bir davranışı yapmaya veya yapmamaya zorlanması söz konusudur. Cebir kullanma suçunda korunan hukuki değer, mağdurun irade ve karar verme özgürlüğü olduğundan cebir kullanma suçunun oluşabilmesi için mağdurun yapmaya zorlandığı davranışı yerine getirmesi şart değildir. Cebir teşkil eden zorlayıcı hareketin yapılmasıyla suç tamamlanır. Bu bağlamda cebir kullanma suçu şekli bir suç olup hareketin yapılmasıyla suç tamamlanmış olur⁴⁴. Dolayısıyla cebir kullanma suçu bir tehlike suçu iken; inceleme konumuzu oluşturan suç bir zarar suçudur.

Cebir kullanma suçu aynı zamanda kasten yaralama suçunu oluşturmaktadır. Bu bakımdan bedene zarar veren ancak acı vermeyen zorlayıcı hareketler de pekâlâ cebir suçunu oluşturabilecektir. Örneğin, bir kimsenin zorla sakalının kesilmesi halinde yaralama suçu oluşmaz ancak cebir kullanma suçu oluşabilir⁴⁵.

⁴² **Cihan**, Erol: Cebir Kullanma Cürmü, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1978, s. 39.

⁴³ **Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar/**Tepe**, İlker: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yay., Ankara 2017, s. 450.

⁴⁴ **Soyaslan**, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yay., 8. Bası, Ankara 2010, s. 274.

⁴⁵ **Soyaslan**, s. 153.

Buna karşın yaralama suçları, maddi suç kapsamında, olup failin cezalandırılabilmesi için mutlaka neticenin gerçekleşmiş olması gerekir⁴⁶. Keza vücuda acı veren davranışlar dışında sağlığın veya algılama yeteneğinin bozulmasına yol açan fiiller de yaralama kapsamındadır.

Buna karşın cebir kullanma suçunda failin fiziki güç kullanarak üçüncü kişinin davranışları üzerinde zorlayıcı etki meydana getirdiği anda suç tamamlanmış olur. Cebir kullanma suçunun oluşumu için herhangi bir neticenin gerçekleşmesi şart olmayıp, hareketin yapılmış olması yeterlidir. Cebir suçunda mağdurun vücudunda acı meydana gelmesi suçun bir neticesi değil, fiilin bir özelliğini ifade eder. 108. maddede yer alan cebir kavramı mutlaka şahsa yönelik olmalı ve mağdura acıya neden olmalıdır. Oysaki 117. madde açısından cebirin mutlaka mağdura yönelik olması şart olmayıp, üçüncü bir kişiye yönelmiş bir cebir de bu suçu oluşturabilecektir. Cebir suçu neticesi harekete bitişik bir suçtur. Dolayısıyla mağdur üzerinde cebir uygulanması yeterli olup mağdurun direncinin kırılmış olması veya zorlandığı şeyi yapmış olması şart değildir. Buna karşın 117. maddedeki suç, mağdurun istenilen şeyi yapması veya yapmaması ile oluşan bir zarar suçudur. Bu suçta uygulanan cebir, failin iş ve çalışma hürriyetini ihlale yöneliktir.

4.4. Tehdit Suçu (TCK m. 106)

Tehdit, bir kimseye kendisinin veya yakınının hayatına, vücut bütünlüğü veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırıda bulunulacağını bildirmesidir⁴⁷. 5237 sayılı TCK m. 106'da düzenlenen tehdit suçu m.117'deki suç karşısında genel norm niteliğindedir⁴⁸. Zira bu suç tehdit suçunun bütün unsurlarının yanında ayrıca diğer bazı özellikleri de içermektedir. Bu nedenle tehdit fiilinin iş ve çalışma hürriyetini ihlal amacı dışında bir amaçla gerçekleştirilmesi halinde genel norm niteliğinde olan 106. madde uygulanacaktır⁴⁹. Belirtelim ki 106.

⁴⁶ Şekli suç- maddi suç ayrımı konusunda bkz. İçel, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yay., İstanbul 2017, s. 283.

⁴⁷ Tehdit suçunu düzenleyen TCK m. 106/1'de "Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikayeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur." Denilmiştir.

⁴⁸ Sanık M.A'nın işyerlerine tüp dağıtan yakının M.S'yi "bundan böyle kendi bayiinden başka bir yere tüp vermeyeceksin verirsen seni döver öldürürüz" diyerek tehdit ettiğinin anlaşılması karşısında, eyleminin kast açısından özel hüküm niteliğinde olan TCK m. 117'deki iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunu oluşturacağını gözetilmemesi bozmayı gerektirmiştir. Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 06.12.2011 tarih ve 2009/23904 E. ve 2011/23199 K. sayılı ilamı, Artuk/Gökçen/Yenidünya, TCK Şerhi, 2. Bası, Adalet Yay., Ankara 2014, s. 4252.

⁴⁹ "Sanığın, yanında çalıştığı dönemden alacağını olduğunu iddia ettiği Mağdur K'nın işyerinin önüne giderek, orada çalışanlarla tartıştıktan sonra, yanında polislerle gelen mağduru görünce 'Seni öldürürüm yaşatmam' biçimindeki sözler sarf etmekten ibaret eyleminin

maddedeki tehdit suçu açısından, tehdit konusu fiil, mağdura veya mağdura yakınlığı bulunan (*arkadaş, dost, akraba*) üçüncü kişiye yönelik olabilir. İnceleme konumuzu oluşturan suç açısından ise tehdit, mağdura yakınlığı olmayan ancak iş ilişkisi içinde bulunduğu (ör. tedarikçi) bir kişiye veya bu kişinin malvarlığına yönelik de olabilir. Dolayısıyla 117. maddede yer verilen tehdit, TCK m.106'daki tehdit kavramına göre daha geniştir⁵⁰. Tehdit suçu niteliği itibarıyla bir tehlike suçudur. Suçun oluşması için mağdurun tehdit edilmiş olması yeterli olup, ayrıca mağdurun karar ve hareket serbestinin etkilenmiş olması şart değildir. Tehdit suçunda korunan hukuki değer mağdurun iç huzur ve sükûnu, güven duygusu, bu bağlamda karar verme ve hareket özgürlüğüdür⁵¹. 117. maddede ise korunan hukuki değer, iş ve çalışma özgürlüğüdür.

4.5. Sömürme Suçu (TCK m. 117/2)

TCK m. 117/2'de düzenlenmiş olan Sömürme Suçu m.117/1'e göre tamamlayıcı norm mahiyetindedir. 117/1'den farklı olarak burada çalışan kişinin sömürülmesi söz konusudur⁵². Sömürme suçunda, mağdurun çaresizliğinden faydalanılarak ücretsiz veya orantısız bir ücretle çalıştırılması veya insan onuruyla bağdaşmayacak çalışma koşullarında çalıştırılması söz konusudur. Buna karşın inceleme konumuzu oluşturan suç açısından böyle bir şarta yer verilmiştir. Sömürme suçunda mağdur rızasıyla çalışmaktadır. Ancak bu rıza çaresizlikten kaynaklı bir rızadır. Eğer mağdur bu çalışmaya hiçbir surette rıza göstermemişse angarya söz konusu olacaktır⁵³.

TCK'nın 106/1 maddesinin ilk cümlesine uyan tehdit suçunu oluşturduğu gözetilmeden, yerinde olmayan gerekçe ile eylemin iş ve çalışma hürriyetini ihlali olarak nitelendirilip şikayetten vazgeçme nedeniyle düşme kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Yargıtay 4. Ceza Dairesi 02.12.2013 tarih ve 2012/13703 E. ve 2013/30245 K. sayılı ilamı, **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, TCK Şerhi, s. 4244.

⁵⁰ **Öztürk**, s. 88.

⁵¹ **Koca/Üzülmez**, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 348.

⁵² Bu suç bakımından maddenin gerekçesinde, "*Maddenin ikinci fıkrasında belirtilen durumlar içinde bulunan kimseleri rızaları ile de olsa, sömürerek insan onuruna aykırı biçimde ve koşullar altında çalıştırmak suç hâline getirilmiş ve böylece Devletin Anayasada belirtilen sosyal devlet olmak niteliğini koruyan ve vurgulayan değerlerden çok önemli birisi ceza himayesi altına alınmıştır. İş ve çalışma hürriyetinin kullanılmasında kişilerin insan onuruna uygun koşullar içinde çalıştırılmaları esastır. Demokratik toplum kişilerin çaresizliğinin sömürülmesine dayalı bir serbest piyasa sisteminin uygulanmasıyla, elbette ki, bağdaşamaz. Bu nedenle maddenin ikinci fıkrası kaleme alınmıştır. İkinci fıkrada yer alan suç, kişilerin çalışmalarının sömürülmesini engellemek amacını taşımaktadır. Kimsesiz, çaresiz veya belirli kişilere çeşitli nedenlerle bağımlı kişi, onun bu hâlden yararlananlar sömürücü kişiler tarafından insanlık dışı durumları kabule veya bazı koşullara katlanmaya sevk edilebilmektedir.*" denilmiştir.

⁵³ **Yaşar**, Osman/**Gökçan**, Hasan Tahsin/**Artuç**, Mustafa: Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt: III, Adalet Yay., Ankara 2010, s. 3805.

4.6. Sömürmek İçin Tedarik veya Sevk veya Nakletme Suçu (TCK m. 117/3)

Kanun koyucu üçüncü fıkrada, sömürme suçu kapsamındaki fiilleri önlemek amacıyla tedarik veya sevk veya bir yerden diğer bir yere nakil fiillerini yaptırım altına almıştır⁵⁴. Diğer bir ifadeyle sömürme fiilinin hazırlık hareketlerini cezalandırmıştır. Oysaki inceleme konumuzu oluşturan suçta, fail cebir veya tehdit kullanarak veya hukuka aykırı bir davranışla iş ve çalışma hürriyetini ihlal etmektedir. Bir kimsenin insan onuruna aykırı olarak rızasıyla çalıştırılmak üzere tedarik, sevk veya nakledilmesi halinde çalıştıran kimse sömürme suçundan cezalandırılacaktır. Buna karşın tedarik, sevk veya nakleden kimse ise TCK m.117/3'ten cezalandırılacaktır. 117/3'deki bu suç insan ticareti suçundan da kişinin fiilen çalıştırılmış olması yönüyle ayrılmaktadır.

4.7. İşçiyi veya İşverenlerini Ücretleri Azaltıp Çoğaltmaya veya Önceden Kabul Edilenlerden Başka Koşullar Altında Anlaşmalar Kabulüne Zorlama ya da Bir İşin Durmasına Sona Ermesine veya Durmanın Devamına Neden Olma Suçu (TCK m. 117/4)

5237 Sayılı TCK m.117/1'de düzenlenen suç tipi tamamlayıcı norm niteliğindedir. Dolayısıyla m.117/4 kapsamı dışında kalan fiiller bakımından fail hakkında aynı maddenin birinci fıkrası uygulanacaktır. Fail maddenin dördüncü fıkrası uyarınca cezalandırılmışsa artık ayrıca m.117/1'den cezalandırılmayacaktır. Esasen m.117/4'te düzenlenen suç bireysel çalışma özgürlüğünden çok işin durması, sona ermesi, durmanın devam etmesi gibi işin korunmasına yönelik bir düzenlemedir⁵⁵. Kanun koyucu m.117/4'te cebir veya tehdit ibarelerine yer vermiş ancak hukuka aykırı başka bir davranışla ibaresine yer vermemiştir. m.117/4'de başlamış ve süren bir işin durması, sona ermesi söz konusu iken; iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu henüz başlanacak bir iş ve çalışmanın engellenmesini de kapsamaktadır⁵⁶.

⁵⁴ Kanun koyucu bazı suçlarda icra hareketlerinin belli bir aşamaya varmasını tamamlanmış suç gibi cezalandırma bakımından yeterli bulmaktadır. Bu tür suçlara doktrinde teşebbüs suçu denilmektedir. Bkz., **Koca**, Mahmut/**Üzülmez**, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yay., 10. Bası, Ankara 2017, s. 427.

⁵⁵ **Yaşar/Gökcan/Artuç**, s. 3805.

⁵⁶ Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 765 sayılı TCK döneminde verdiği 03.10.1996 tarih ve 1996/5880 E. 1996/7298 K. sayılı kararında: "*sanığın greve katılmayan ve işyerindeki çalışmasını sürdüren mağdureyi tehdit ederek greve zorlamaya kalkışmaktan ibaret olan eyleminin, özel hüküm niteliğindeki TC Yasası'nın 201/2, 61. maddelerine uyduğu gözetilmeden, aynı Yasanın 188/1. maddesinin uygulanması, yasaya aykırı ve sanık H.Ç.'nin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden tebliğnamedeki onama düşüncesinin reddiyle hükmün bozulmasına*" karar verilmiştir. www.legalbank.net. (E.T. 20.11.2018).

5. SUÇLA KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Hukuki değerler pozitif norm öncesi soyut, ideal, manevi değerler olduğu için zaman içerisinde ortaya çıkan, değişen, daralan veya genişleyen ortadan kalkan değerlerdir⁵⁷. Bu değerlerin gerçekten zarara uğratılması söz konusu olamaz. Her suç en az bir hukuki değeri korumak üzere ihdas edildiğinden gerek tehlike gerekse zarar suçlarında bir suçun işlenmesiyle o suçla korunan hukuki değer ihlal edilmiş olur⁵⁸. İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali suçunda korunan hukuki değer karma niteliktedir. Bu suçla korunan başlıca hukuki değer, iş seçme ve çalışma özgürlüğüdür⁵⁹. Herkes dilediği işi tercih etme ve tercih ettiği işte çalışma hakkına sahiptir. Çalışma hakkı ve çalışma özgürlüğü birbirinden farklı kavramlardır. Çalışma hakkı, bireyin devletten istihdam yaratmasını talep edebileceği ve devletin de olumlu edimini gerektiren bir sosyal haktır. Çalışma özgürlüğü ise bireyin dilediği alanda çalışabilmesini güvence altına alan ve devletin buna engel olmama yükümünün olduğu bir ekonomik özgürlüktür⁶⁰. Diğer bir ifadeyle çalışma özgürlüğü kişinin her türlü baskı ve müdahaleden uzak bir şekilde çalışabilmesini ifade eder⁶¹. Şüphesiz çalışanların haklarının korunmasında kamu yararı vardır⁶². Öyle ki üretimi sekteye uğratacak, hakkın kötüye kullanılması oluşturabilecek fiiller yasaklanmadıkça ekonomik gelişmeden de söz edilemeyecektir⁶³.

İş kavramı bireylerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici veya sürekli olarak bir organizasyon içerisinde belirli bir ücret karşılığında yerine getirilen, üstlenilen görev ve sorumlulukları ifade eder. Buna karşılık çalışma, tarihin ilk dönemlerinden bu yana insanların isteyerek ya da istemeyerek bağımsız olarak ya da bir kişiye veya bir organizasyona bağlı olarak gerçekleştirdikleri bir eylemdir⁶⁴. Bu bağlamda çalışma kavramı işin organize edilmiş ve belirginleştirilmiş halini ifade eder. Diğer bir ifadeyle çalışma, bir işin gerçekleştirilmesine yönelik ekonomik değer ifade eden⁶⁵

⁵⁷ **Ünver**, Yener: Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yay., Ankara 2003, s. 1061.

⁵⁸ **Koca/Üzülmöz**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 118.

⁵⁹ **Soyaslan**, Doğan: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, Tankut Centel'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s. 815.

⁶⁰ Burada hak ve özgürlük kavramlarına kısaca değinmek gerekir. Özgürlük, devletin ve toplumunun müdahalesinden uzak bir şekilde bireyin doğası gereği sahip olduğu yapabilme, karar verebilme yetisini ifade etmekte iken; hak ise devletten ve özel ve tüzel kişilerden bir şeyi yapmalarını veya yapmalarını isteyebilme yetkisini ifade eder. Bkz. **Kaboğlu**, Özgürlükler Hukuku, s. 16; **Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok**, s. 30.

⁶¹ **Güleç Soyer**, s. 100.

⁶² **Yarsuvat**, Çalışma Ceza Hukuku, İstanbul 1978, s. 12.

⁶³ **Yarsuvat**, Çalışma Ceza Hukuku, s. 12.

⁶⁴ **Çakır**, Özlem: İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler, Seçkin Yay., Ankara 2001, s. 1.

⁶⁵ “İş ve çalışma hürriyeti, bireyin gelir elde etmek amacıyla, mal ve hizmet üreterek, serbestçe çalışma, sözleşme yapma ve teşebbüs kurma hakkı olarak tanımlanmaktadır. TCK'nın 117/1.

ve etmeyen birtakım eylemleri içerir⁶⁶. Sanayi devrimiyle birlikte üretimde fabrika düzenine geçilmesiyle çalışma, geçimi sağlamanın temel bir kaynağı olmuştur. Günümüzde ise çalışma, geçim kaynağı olma fonksiyonunu halen sürdürmekle beraber bireyin sosyal ve psikolojik bir gereksinim, kişisel gelişim ve doyum sağlama, topluma yararlı olma gibi fonksiyonları barındıran bir anlam içermektedir⁶⁷.

Belirtelim ki çalışma özgürlüğü içerisinde çalışmama özgürlüğünü de barındırır. Bu özgürlük kişinin çalışıp çalışmama, çalışacağı işi seçme ve çalışacağı işe son verme özgürlüğünü teminat altına alır. Bu suçla bireyin Anayasa ile teminat altına alınan çalışma özgürlüğünü ihlal fiilleri yaptırıma bağlanmıştır. Burada sadece işçi işveren arasındaki çalışma ve iş ilişkisi değil; serbest meslekler de dahil olmak üzere bütün iş ilişkilerinin korunması söz konusudur⁶⁸.

Esasen bir suçun kanunda yer aldığı kısım o suçla korunan hukuki değer ne olduğu konusunda belirleyicidir. Ancak bir suçla kanunun başka kısımlarında yer verilen değerler de korunmuş olabilir. Nitekim incelediğimiz suçla çalışma özgürlüğünün yanı sıra ekonomik düzenin korunması da amaçlanmıştır. Öyle ki bu suç Türk Ceza Kanunu'nun Hürriyete Karşı Suçlar başlıklı yedinci bölümünde düzenlenmiş ise de bu suçla korunan hukuki değer kolektif nitelikte olan ülkenin ekonomik düzeninin teminidir⁶⁹.

maddesinde düzenlenen iş ve çalışma hürriyetini ihlali suçu ile korunan hukuki yarar, bireyin her türlü baskıdan uzak, üçüncü kişilerin olumsuz müdahalelerine uğramadan serbestçe çalışabilmesidir. İş ve çalışma hürriyetini ihlali suçunun oluşabilmesi için, mağdura karşı cebir, tehdit kullanılması ya da bir başka hukuka aykırı bir davranışla, çalışma hürriyetinin ihlal edilmesi gerekir. Bu açıklamalar dikkate alındığında, köy muhtarı olan sanığın, yanındaki ihtiyar heyeti azaları ile birlikte, köy mülki sınırları içinde kalan mağdura ait bahçede, mağdur tarafından su kuyusu açılmasına engel olmak amacıyla, tehdit etmesi biçiminde gerçekleşen somut olayda, mağdurun söz konusu kuyuyu bahçesini sulamak için açtığı yönündeki anlatımı ve suça konu sözlerin doğrudan mağduru hedef almadığı da dikkate alındığında, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun unsuru olan, gelir elde etmek amacıyla ekonomik faaliyette bulunma hakkının ihlaline yönelik bir eylemin bulunmaması nedeniyle, sanığın beraati yerine yasal olmayan gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırıdır.” Yargıtay 18. Ceza Dairesi - Karar: 2017/1430 (Yayınlanmamış Yargıtay kararı).

⁶⁶ Çakır, s. 28.

⁶⁷ Çakır, s. 27.

⁶⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 448.

⁶⁹ Erman, Sahir: Çalışma Hürriyetinin Tahdidi veya Men'i Suçu, İÜHFİM, Cilt 18, Sayı 3-4 (1952), s. 680. Bu suçla korunan hukuki değer bireysel çalışma özgürlüğü olduğu konusunda bkz. Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, Murat: İş ve Çalışma Özgürlüğünün İhlali Suçu (TCK m.117), Sicil Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 20, Aralık 2010, https://www.mess.org.tr/media/files/6320_B453GOX1SL20.pdf. (E.T. 25.11.2018), s. 260, Yarsuvat, Duygun: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 117 ve 118. Maddelerinde Yer Alan İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçları, Sicil Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 7, Eylül 2007, https://www.mess.org.tr/media/files/6341_O3N01PCJWJ7.pdf. (E.T. 25.11.2018), s. 142.

6. SUÇUN UNSURLARI

6.1. Tipikliğin Maddi Unsurları

6.1.1. Fiil

Bu suçun maddi unsuru cebir, tehdit veya hukuka aykırı bir davranışla iş ve çalışma hürriyetinin ihlal edilmesidir⁷⁰. Maddenin birinci fıkrasındaki “ihlal” ibaresi diğer fıkralarda sayılan suç tiplerindeki ihlal hallerinin dışındaki ihlalleri ifade eder. Kanunda ihlal oluşturabilecek her hareket tek tek sayılmaksızın genel bir ibare olan ihlal kavramı tercih edilmiştir. Böylece iş ve çalışma hürriyetini ihlal eden fiillerin cezasız kalmaması temin edilmiştir. Bu bakımdan işin yapılmasının güçleştirilmesi, engellenmesi, sınırlanması, yasaklanması ve ortadan kaldırılması gibi fiiller, ihlal fiili kapsamında değerlendirilecektir⁷¹.

Suç teşkil eden fiilin sınırlarının belirlenmesi açısından iş ve çalışma kavramlarına kısaca değinmek gerekir. Doktrinde iş ve çalışma kavramlarının aynı anlama geldiğine ilişkin görüşler de mevcuttur⁷².

Düzenlemede yer verilen “iş” kavramıyla kastedilen, her türlü sanayi ve ticaret faaliyetleridir⁷³. “Çalışma” ibaresi ise az veya çok ekonomik kazanç sağlama amacına yönelik olarak bedenî veya fikrî bir gücün sarf edilmesini ifade eder. Buna göre gelir elde etme amacına yönelik yasal her çeşit ekonomik faaliyet, özellikle mal ve hizmet üretmektir. Bu itibarla, gelir amacı olmayan yardım faaliyetleri, kamusal nitelikteki çalışmalar iş ve çalışma hürriyeti kavramı dışında değerlendirilmektedir⁷⁴. Kişilerin gelir elde etmek amacı dışında, eğlenmek, vakit geçirmek amacıyla gösterdikleri hobi niteliğindeki faaliyetler de bu kapsamın dışındadır. Bu itibarla maddede sadece gelir elde etme amacına yöne-

⁷⁰ “Olay gecesi benzin istasyonundan birkaç kez şişe içinde benzin alan sanığın son olarak kahve almak için geldiği, bu sırada benzin istasyonu çalışanlarından tanık Mustafa ile görüşen katılan Ertan’ın sanık ile konuşmak istediği, aralarında geçen telefon konuşması sırasında sanığın katılana “Sercan burada çalışmayacak, sen de bu istasyonu kapatacağın, çalışmayacaksın” dediği somut olayda, katılana karşı cebir, tehdit kullanılması ya da bir başka hukuka aykırı bir davranış boyutuna ulaşarak, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun unsuru olan, gelir elde etmek amacıyla ekonomik faaliyette bulunma hakkının ihlaline yönelik bir eylemin bulunmaması nedeniyle, sanığın beraati yerine yasal olmayan gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 16.05.2018 tarih ve 2017/1940 E. ve 2018/7541 K. Sayılı ilamı www. uyap.gov.tr (E.T.: 10.10.2018).

⁷¹ **Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe**, s. 453; **Bayraktar/Kiziroğlu/Yıldız/Zafer/Retornaz/Akyürek/Evik/Sınar/Altunç/İnceoğlu/Erman, B./Erman, F.**, s. 259.

⁷² **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 554.

⁷³ **Centel**, s. 10.

⁷⁴ **Öztürk**, s. 56; **Ersoy**, Uğur: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117), Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 24, Ocak 2016, s. 359; **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 554.

lik çalışmalar korunmuştur⁷⁵. Ancak suçun oluşumu bakımından mağdurun mutlaka bir gelir kaybına uğramış olması aranmamıştır.

Burada boykot niteliğindeki fiillerin bu suçu oluşturup oluşturmayacağına da kısaca değinmek gerekir. Boykot sözlük anlamı itibarıyla bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma, bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme anlamına gelir⁷⁶. Belirtelim ki yasal sınırlar içerisinde gerçekleştirilen boykot fiilleri bu suçu oluşturmayacaktır. Ancak şiddet veya tehdit içeren veya herhangi bir nedenle yasalara aykırı olan boykot eylemleri bu suçu yahut kanundaki diğer suç tiplerinin ihlalini pekâlâ oluşturabilecektir⁷⁷.

Kanaatimizce bu maddede yer alan çalışma özgürlüğü, çalışmama özgürlüğünü de içerisinde barındırmaktadır⁷⁸. Dolayısıyla çalışmaya zorlanan kimse de maddenin öngördüğü korumadan yararlanacaktır⁷⁹. Doktrinde TCK'nın iş ve çalışma özgürlüğünü koruma altına aldığı ve dolayısıyla çalışmama özgürlüğünün korunmadığı da savunulmaktadır⁸⁰.

Diğer yandan suçun oluşumu bakımından çalışmanın yasal şartları taşıması, kayıt dışı veya mevzuata aykırı olarak çalıştırmanın da şartların varlığı halinde bu suçu oluşturabileceği söylenebilecektir⁸¹. Burada her somut olay bakımından değerlendirme yapılması daha yerinde olacaktır. Eğer hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir hukuka uygunluk sebebi varsa fiilin suç teşkil etmeyeceği söylenebilecektir⁸².

Suçun oluşumu açısından fiil sonucunda suç konusu üzerinde bir zararın meydana gelmesi arandığından bu suç bir zarar suçudur. Buradaki zarar, işlenen

⁷⁵ **Kürtün**, Hüsamettin: Türk Ceza Hukukunda Çalışma Özgürlüğünün ve Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s. 66.

⁷⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5beff2ce480562.67732323. (E.T: 17.11.2018).

⁷⁷ Bkz. **Öztürk**, s. 49. Bu konuda Erman; “*Meselâ halkın muayyen bir ticarethaneden alışveriş etmesine, kapıları tutmak, içeri girenleri tehdit etmek gibi vasıtalarla mâni olunmadıkça, mücerret boykot ilân etmek suç sayılmamalı ve bu keyfiyet ferdin ve bilhassa sendikanın iktisadî mücadelesinin meşru bir tezahürü addedilmelidir*” demektedir. **Erman**, Sahir: Çalışma Hürriyetinin Tahdidi veya Men’i Suçu, İÜHFİM, Cilt: 18, Sayı 3-4, 1952, s. 686.

⁷⁸ “*Mağdurun soruşturma ve kovuşturma evrelerindeki anlatımları, soruşturma evresindeki anlatımı hükme esas alınan tanık A'nın beyanları karşısında, sanıkların mağduru kendilerinin işlettikleri birahane çalışmaya cebir ve tehditle zorlama biçimindeki eylemlerinin özel kast açısından iş ve çalışma hürriyetini ihlal suçunu oluşturup oluşturmadığı tartışılmadan yetersiz gerekçelerle genel hüküm niteliğindeki tehdit suçundan hükümler kurulması yasaya aykırıdır.*” www.legalbank.net, (E.T: 17.11.2018).

⁷⁹ **Erdem/Önok**, s. 255.

⁸⁰ **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 553; **Güleç Soyer**, s. 100.

⁸¹ Aksi yönde bkz. **Erman**, s. 681.

⁸² **Erdem/Önok**, s. 255.

fiilin yol açtığı çıkar kaybı, olumsuz kötü sonuç, ziyan olarak anlaşılmalıdır⁸³. Bu suç bakımından meydana gelen zarar, iş ve çalışma hürriyetinin ihlal edilmesidir. Zarar neticesi fiilen ortaya çıkmadıkça suç oluşmayacaktır. Neticenin gerçekleştiğinin kabulü için dış dünyada meydana gelen değişikliğin ihlal boyutuna ulaşmış olması gerekir⁸⁴. Failin hareketinin geçici veya devamlı bir ihlale yol açmış olması halinde netice gerçekleşmiş olacaktır.

Bu suç seçimlik hareketli bir suçtur. Suçun oluşumu için tipiklikte belirtilen seçimlik hareketlerden birinin yapılması yeterlidir. Suçun oluşması açısından iş veya çalışmanın meşru bir faaliyet olması gerekir⁸⁵. Ancak iş ve çalışmanın mutlaka mevzuata uygun olarak yapılıyor olması şart değildir. Örneğin, kayıt dışı olarak, sigortası ödenmeksizin veya asgari ücretin altında bir ücretle çalıştırma hallerinde dahi bu suç oluşabilecektir⁸⁶.

İhlal kavramı tahdit ve men kavramına göre daha geniş bir anlam ifade eder. İhlal sözlük anlamı itibarıyla *bozma, zarar verme, yasa ve düzene uymama* anlamlarına gelir⁸⁷. Buradaki ihlal, güçleştirme ve engellemeyi de kapsayan bir anlam ifade etmektedir⁸⁸. Dolayısıyla suçun oluşumu açısından ihlalin iş ve çalışma hürriyetini tümüyle engellemesi şart olmayıp; fiilin önemli bir sınırlama ve zorlaştırmaya yol açması halinde dahi suç oluşacaktır⁸⁹. Ancak mağdurun sürekli olarak işi yapamaması halinde kesintisiz suç söz konusu olabilecektir⁹⁰. İhlalin söz konusu olabilmesi için mağdurun bilfiil çalışma yaşamı içerisinde bulunması gerekir. Suçun oluşumu bakımından ihlalin geçici veya sürekli olması önem taşımaz.

Cebir, bir şeyi yaptırmak veya yaptırmamak için kullanılan maddi kuvveti ifade eder. Ceza hukukunda cebir kişiye karşı fiziki güç kullanmak suretiyle, onun veya üçüncü bir kişinin iradesi ve davranışları üzerinde zorlayıcı bir etki meydana getirilmesidir⁹¹. Cebirden söz edebilmek için cebir kullanan ve kendine

⁸³ **Koca/Üzülmez**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 118; **Akbulut**, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yay., Ankara 2016, s. 339.

⁸⁴ **Kılıç**, Aslı: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Legal Yay., İstanbul 2019, s. 84.

⁸⁵ “*Getirilen İl Trafik Komisyonu kararının suç tarihinden sonra verildiğinin anlaşılmasına göre, katılanın suç tarihinde suça konu duraktan yolcu alma hakkının bulunup bulunmadığının araştırılması ve sonucuna göre sanığın hukuksal durumunun belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi bozmayı gerektirmiştir.*” Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 16.10.2006, 1967/15205. Karar için bkz. **Meran**, Necati: Yeni Türk Ceza Kanunu, Seçkin Yay., Ankara 2007, s. 630. Aksi görüş için bkz. **Güleç Soyer**, s. 103.

⁸⁶ **Yaşar/Gökcan/Artuç**, s. 3804.

⁸⁷ www.tdk.gov.tr (E.T. 26.11.2018), **Öztürk**, s. 59.

⁸⁸ **Özbek**, Veli Özer: İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, Seçkin Yay., Ankara 2008, s. 789.

⁸⁹ **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 556.

⁹⁰ **Soyaslan**, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, s. 817.

⁹¹ **Artuk/Gökcan/Yenidünya**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 344.

karşı cebir kullanılan olmak üzere en az iki kişinin varlığı gerekir⁹². Ayrıca bu cebir, mağdurun iş ve çalışma hürriyetini ihlal amacına yönelmelidir⁹³. Cebir veya tehdit, failin aktif bir hareketini gerektirdiğinden bu suç icrai bir suçtur. Suçun oluşumu açısından kullanılan cebrin türü önem taşımaz. Diğer yandan cebir için mutlaka bedene fiziki temas şart olmayıp, eşya üzerinde güç kullanımı da cebir kapsamında değerlendirilecektir⁹⁴.

Doktrinde bu suçun serbest hareketli bir suç mu yoksa bağlı hareketli suç mu olduğu tartışılmaktadır. Eğer suçun kanuni tanımında o suçu oluşturan fiilin hangi tür hareketlerle gerçekleştirilebileceği belirtilmiş ise bağlı, kanuni tanımda bu konuda bir özelleştirmenin yapılmadığı durumlarda ise serbest hareketli suç söz konusu olur⁹⁵.

Burada bizce bir hukuka özel aykırılık hali söz konusu değildir⁹⁶. Zira hukuka özel aykırılık fiilin bütününe ilişkin bir nitelendirmeyi ifade eder. Oysa burada hukuka aykırı bir davranışla ifadesi tipiklikte belirtilen hareketin nitelendirilmesine yönelik bir ibaredir.

Kanaatimizce burada suçun hukuka aykırı her türlü fiille işlenmesinin mümkün olması nedeniyle bu suçun serbest hareketli bir suç olarak kabulü gerekecektir. Diğer bir ifadeyle tipiklikte belirtilen neticeyi meydana getirmeye elverişli her türlü haksız hareket suçun oluşumuna sebebiyet verecektir⁹⁷.

⁹² **Cihan**, s. 48.

⁹³ “Yalova Valiliği İl Trafik Komisyonu’nun 15.08.2008 tarih ve 2008/20 sayılı kararında, “Yalova Karamürsel arasında karşılıklı eş zamanlı yolcu taşımacılığı yapmalarına izin verilen minibüslerin taşımacılık esnasında Çiftlikköy Belediye sınırları içerisinde Yalova’dan Karamürsel’e giderken indi, Karamürsel’den Yalova’ya gelirken bindi yapmalarının kabulüne karar verilmesi ve sanıkların Çiftlikköy Belediye sınırları içerisinde yolcu indirdiğini savunmaları karşısında eylemlerinin haksız tahrik altında işlenen yaralama suçunu oluşturduğu gözetilmeden TCK’nın 117/1 maddesiyle hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, TCK Şerhi, s. 4243.

⁹⁴ Doktrinde eşya üzerinde gerçekleştirilen güç kullanımının tehdit suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği konusunda bkz. **Yıldız**, Ali Kemal: Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Cilt: III, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, Yeditepe Üniversitesi Yay., İstanbul 2010, s. 521.

⁹⁵ **Artuk**, M. Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Alşahin**, M. Emin/**Çakır**, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Adalet Yay., Ankara 2017, s. 265.

⁹⁶ Hukuka özel aykırılık, suç tipinde hukuk aykırılık unsuruna ayrıca işaret edilmesini ifade eder. Bu hallerde failin gerçekleştirdiği fiilin hukuka aykırı olduğunu bilmesi, yani doğrudan kastla hareket etmesi aranır. **Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 408.

⁹⁷ Öztürk, burada kanun koyucunun suçun gösterilen şekillerde işlenmesini öngördüğünden ve korunan hukuki değeri ihlal edebilecek davranışlar arasında cezai yönden kovuşturulabilecek olanları seçmek yolunu tercih ettiğinden, cebir veya tehdit yahut hukuka aykırı başka bir davranışın çeşitli şekillerde ortaya çıkması ihtimalinin sonucu değiştirmeyeceği zira iş ve çalışma hürriyetinin ihlali sonucunu doğuran her hareketin kanun koyucu tarafından cezalandırılmadığından ve hukuka aykırı olmayan davranışlarla bu suçun işlenmesinin mümkün olmadığından bahisle bu suçu bağlı hareketli bir suç olarak kabul etmektedir. Bkz. **Öztürk**, Mehmet Onat; s. 151.

Tehdit, ise mağdurun iş ve çalışmasına devam etmesi halinde karşılaşılabileceği kötülüğü, manevi cebri ifade eder⁹⁸. Tehdit yazılı veya sözlü bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu suç açısından tehdit fiilinin mağdura yakınlığı olmayan üçüncü bir kişiye (Ör. müşteriye) yöneltilmesi halinde de suç oluşacaktır. Keza üçüncü bir kişi vasıtasıyla kötülüğün gerçekleştirileceği şeklindeki açıklamalar da tehdit kapsamında değerlendirilecektir. Somut olayda kötülüğün fiilen gerçekleşip gerçekleşmemesi suçun oluşumu bakımından önem taşımaz. Tehdit fiiline rağmen kişinin iş veya çalışmasına tehdidi umursamadan devam etmesi halinde dahi tehdidin objektif olarak mağdur üzerinde korku yaratmaya elverişli olması şartıyla suç oluşacaktır. Somut olayda failin beyan ettiği tehdidi gerçekleştirme imkan ve iktidarına sahip olup olmaması da önemli değildir⁹⁹.

Burada grev yapılmasının bildirilmesinin tehdit fiili kapsamına girip girmeyeceğinin de belirlenmesi gerekir. Öncelikle belirtelim ki yasal bir grev hukuka uygun olacağından hukuka aykırılıktan ve dolayısıyla suçtan söz edilemeyecektir. Bu bakımdan öncelikle grevin hangi hallerde yasal olduğunun ortaya konulması gerekir. Anayasa'nın 54. maddesi "*Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının usul ve esasları kanunla düzenlenir.*" denilmek suretiyle grevin sadece toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde yasal olacağı ifade edilmiştir¹⁰⁰. 07.11.2012 tarih ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, m.58'de yasal grevin tanımını yapmıştır. Buna göre "*Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde, işçilerin ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma şartlarını korumak veya geliştirmek amacıyla, bu Kanunun hükümlerine uygun olarak yapılan greve kanuni grev*"¹⁰¹ denir." Bu düzenlemeler ışığında hukukun herhangi bir dalının cevaz verdiği bir fiil, ceza hukukunda yasaklanamayacağından kanuni grevin TCK m.117'nin ihlali anlamına gelmeyeceği belirtilmelidir. Bu açıdan kanuni bir hak olan grev hakkının kullanılmasının işverene bildirilmesi hakkın kötüye kullanılması teşkil etmedikçe bu suçu oluşturmayacaktır. Yasal olarak alınmış grev veya lokavt kararına dayalı olarak işin bırakılması tehdit olarak değerlendirilemeyecektir¹⁰². Buna karşın yasal olmayan grev veya lokavt çağrısı tehdit

⁹⁸ "Sanığın mağdurlara 'bizim ekme verdiğimiz bakkallara ekme vermeyin' demekten ibaret eyleminde çalışma özgürlüğünü engelleme suçunun tehdit ögesinin bulunmadığı gözetilmeden cezalandırılmasına karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir." (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 05.06.2000, 2787/4730) karar için bkz. **Meran**, s. 633.

⁹⁹ **Erdem/Önok**, s. 256.

¹⁰⁰ **Ulucan**, Devrim: Kanuni Grev Kararı ve Sonuçları <http://calismatoplum.org/sayi39/ulucan.pdf>. (E.T: 04.11.2018), s. 276.

¹⁰¹ "İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyetini durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla, aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına grev denir." (m. 58/2).

¹⁰² **Centel**, s. 9.

olarak nitelendirilebilecektir¹⁰³. Grevin yasa gereğince durdurulduğu veya ertelendiği hallerde greve devam edilmesi halinde, grev hukuka aykırı olacağından greve devam edileceğinin bildirilmesi hukuka aykırı olacaktır¹⁰⁴.

Bu suç cebir (m. 108) ve tehdit (m.106) suçlarının özel bir şeklini oluşturmaktadır. TCK m. 108’de düzenlenen Cebir Kullanma Suçu’nda failin gerçekleştirdiği cebirin başka bir suçu oluşturmaması gerekir. Bu nedenle cebir kullanma suçu tali, tamamlayıcı (genel) bir hükümdür. 108. maddenin uygulanabilmesi için failin zorlayıcı hareketlerinin (cebir) başka bir suçu oluşturmaması gerekir. Cebir kullanma suçunu düzenleyen 108. maddenin gerekçesinde tehdit, kişinin bir tecavüzün, kötülüğün ileride meydana geleceği bildirilerek korkutulması olarak ifade edilmiştir. Bu yönüyle tehdit suçu kapsamında olan şartlı tehdit, cebir suçundaki bir şeyi yapmaya zorlamadan kötülüğün derhal değil; ileride gerçekleşmesi yönüyle ayrılmaktadır¹⁰⁵.

Doktrinde cebir ve tehdidin hukuka aykırı davranış şekillerinden olması dolayısıyla maddede hukuka aykırı davranış ibaresi yanında ayrıca belirtilmiş olması eleştirilmektedir¹⁰⁶.

Hukuka aykırı başka bir davranış, ifadesi hukuken korunan çıkarı ihlal eden, hukuk kuralları ile çelişen her türlü davranışı ifade eder. Ceza hukuku bakımından hukuka aykırılık ve haksızlık kavramları benzerlik arz etmekle beraber birbirinden farklıdır. Öyle ki hukuka aykırılık bir fiilin bütün hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde olmasını ifade etmekte iken, haksızlık sadece ceza hukukuna ait bir kavram olmayıp, özel hukuk bakımından da etki ve sonuçları olan bir kavramdır. Öte yandan her suç aynı zamanda bir haksızlıktır. Haksız fiil ise hukuka aykırı, zarar verici, kusurlu fiili ifade eder. Bu bakımdan suçun ana çekirdeğini tipe uygunluk, haksız fiilin esasını ise zarar oluşturmaktadır¹⁰⁷. Hukuka aykırı davranış sadece ceza kanununda suç olarak düzenlenmiş

¹⁰³ **Yüksel**, Sera Reyhani: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, MÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 86.

¹⁰⁴ 6356 sayılı SenTisK. m. 63’te “ Karar verilmiş veya başlamış olan kanuni bir grev genel sağlığı veya milli güvenliği bozucu nitelikte ise Bakanlar Kurulu bu uyuşmazlıkta grevi altmış gün süre ile erteleyebilecektir. Aynı maddenin 3. Fikrasına göre erteleme süresi sonunda anlaşma sağlanamazsa, altı iş günü içinde taraflardan birinin başvurusu üzerine uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülecektir. Aksi takdirde işçi sendikası yetkisi düşecektir.” SenTisK’nun 72. maddesinde, “Taraflardan birinin veya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının başvurusu üzerine mahkemece, grev hakkı iyi niyet kurallarına aykırı tarzda toplum zararına veya milli servete zarar verecek şekilde kullanıldığının tespit edilmesi halinde, uygulanmakta olan grevin durdurulmasına karar verilir.” denilmiştir.

¹⁰⁵ **Cihan**, s. 103, **Küçüktaşdemir**, Özgür: Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s. 74.

¹⁰⁶ **Soyaslan**, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, s. 817; **Erman**, s. 684.

¹⁰⁷ **Kaneti**, Selim: Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, İstanbul 2007, s. 109.

fiilleri ihtiva etmeyip; hukuka aykırı tüm fiilleri içerir¹⁰⁸. Ancak iş ve çalışma hürriyetinin ihlaline yol açan fiil aynı zamanda suç oluşturuyorsa ayrıca bu suçtan dolayı da failin cezalandırılması gerekecektir¹⁰⁹. Madde gerekçesinde bu ifadenin ne anlama geldiği konusunda bir izahat yer almamaktadır. Bu ibare ceza hukukundaki *Suç ve Cezaların Belirliliği İlkesi* ile bağdaşmayan bir düzenlemedir. Hukuka aykırı davranış kapsamında değerlendirilebilecek hile kavramına tipiklikte açıkça yer verilmemiştir. Hileyi cebir ve tehditten ayıran özellik, cebir ve tehdidin insan iradesi ve davranışları üzerinde bir zorlayıcı etki meydana getirmesidir¹¹⁰. Örneğin birtakım hileli hareketlerle kişinin iş ve çalışma hürriyetinin engellenmesi halinde suç oluşacaktır. Ancak mağdura salt yalan söylenmesi fiili, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali olarak değerlendirilemeyecektir. Eğer fail tarafından gerçekleştirilen hileli hareket, mağdurun iş ve çalışma hürriyetini ihlal etmeye matuf ise TCK m. 117/1'deki suç oluşacak, eğer hileli hareket mağdurun iş ve çalışma özgürlüğünü ihlale yönelik olmayıp, haksız menfaat temini amacına yönelikse başka suç tiplerine vücut verebilecektir¹¹¹.

Bazı hallerde failin hareketi tehditle hileyi birlikte içerebilir. Failin somut olayda tehdit fiilini gerçekleştirme imkan ve iktidarı olmadığı halde birtakım hileli hareketlerle mağdurda böyle bir intiba yaratarak mağdurun irade özgürlüğünü ihlal etmiş olabilir. Aynı şekilde hile cebirin bir aracını da oluşturabilir. Fail bu kapsamda herhangi bir zorlamada bulunmaksızın hileli bir hareketle örneğin, mağdura bayılıcı bir madde koklatmak suretiyle fail, cebirle ulaşacağı amaca pekâlâ ulaşabilir. Bu gibi hallerde hile, cebir ve tehdidin doğurduğu sonuçları meydana getirebilecek nitelik taşımaktadır. Bu bakımdan kanun koyucunun madde metninde açıkça "hile" ibaresine de yer vermesi daha uygun olacaktır¹¹². *Hukuka aykırı başka bir davranış* ibaresinin geniş yorumlanması halinde birçok fiil (Örn. iş sözleşmesinin haksız olarak feshi vb.) esasen özel hukuk uyumsuzluğu olmasına karşın, cezalandırma alanı içerisine alınmış olacaktır¹¹³. Doktrinde özel hukuk alanındaki haksız fiillerin ve idari yaptırım gerektiren fiillerin bu kapsamda olacağı belirtilmektedir¹¹⁴. Maddede hukuka aykırı davranışlara örnek

¹⁰⁸ Bu ayırım konusunda bkz. **Bayındır**, Sinan: Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı, Oniki Levha Yay., İstanbul 2018, s. 6 vd.

¹⁰⁹ **Ersoy**, 355.

¹¹⁰ **Sözüer**, Adem: Tehdit Suçu, İÜHFİM, Cilt 54, Sayı: 1-4, 1991-1994/1-4, s. 128.

¹¹¹ **Tezcan/Erdem/Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 555.

¹¹² **Cihan**, s. 62.

¹¹³ **Bayraktar/Kızıroğlu/Yıldız/Zafer/Retornaz/Akyürek/Evik/Sınar/Altunç/İnceoğlu/Erman**, s. 258. **Tüfekçi**, Gülşah, B.: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Tankut Centel'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s. 832. "Taraflar arasındaki uyumsuzluğun hukuki ihtilaf niteliğinde olduğu iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, yerinde olmayan gerekçeyle mahkûmiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 4. Ceza Dairesi E. 2013/20617 K. 2014/15258 T. 06.05.2014, www.legalbank.net, (E.T: 02.12.2018).

¹¹⁴ **Soyaslan**, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, s. 816.

kabilinden cebir ve tehdit kavramlarına yer verilmiştir. Doktrinde cebir ve tehdit dışında kalan her türlü hareketin maddedeki “*hukuka aykırı başka bir davranış*” kapsamında değerlendirileceği belirtilmektedir¹¹⁵.

Suçun oluşması açısından mağdurun fiilen çalışmaya başlamış olması şart değildir¹¹⁶.

6.1.2. Fail

Bu suçta fail açısından herhangi bir özellik aranmadığından suçun faili herkes olabilir. Suçun oluşumu açısından failin mutlaka işveren veya işçi olması da şart değildir. Fail, kamu görevlisi de olabilir. Nitekim bu durum m.119’da nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Doktrinde bazı yazarlar iş ve çalışma özgürlüğünün sadece özel sektöre münhasır bir özgürlük olmadığından hareketle kamu sektöründe kamu tüzel kişisi yöneticileri, idare içerisindeki kamu görevlilerinin de bu suçun faili olabileceği belirtilmektedir¹¹⁷. Bir başka görüş ise kamu görevlileri ile devlet arasındaki ilişkinin TCK m.117 kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olmadığını savunmaktadır¹¹⁸.

Kamu görevlilerinin haklarının diğer çalışanlardan temel farkları kamu hizmeti ile ilgili olması ve statünün bir gereği olarak kanunla belirlenmesidir. Kanaatimizce kamu sektöründe yürütülen görev kamu görevi olduğundan kamu görevinin gereği gibi yürütülmesini engellemeye yönelik fiiller TCK’daki başka suç tiplerine vücut verebilecektir. Ancak bu fiiller iş ve çalışma hürriyetinin ihlalini oluşturmayacaktır. Nitekim Anayasa m. 48’deki düzenleme daha çok serbest çalışanlara yönelik çalışma özgürlüğünü güvence altına almaktadır.

Suçun işveren veya işçi sendikasının talimatı doğrultusunda işlenmesi halinde ilgili sendikanın yetkilileri suçun faili olarak kabul edilecektir¹¹⁹.

Birden çok kişinin birlikte suç işleme kararına bağlı olarak fiili birlikte gerçekleştirilmesi halinde her biri müşterek fail olarak sorumlu olacaktır¹²⁰.

¹¹⁵ Bayraktar/Kiziroğlu/Yıldız/Zafer/Retornaz/Akyürek/Evik/Sınar/Altunç/İnceoğlu/Erman, B./Erman, F., s. 257.

¹¹⁶ “Sanığın aynı işkolunda işyeri açmak isteyen mağdura ‘bu işyerini açarsan tinerici ve şarapçılara para vererek işyerine zarar veririm, açmakta ısrar edersen ya senin ya da benim cesedimiz çıkar’ biçiminde tehdit sözleri söylemekten ibaret eyleminin TCK m. 117/1. maddesine uyan takibi şikayete bağlı olan iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunu oluşturup oluşturmayacağı tartışılmadan, yazılı biçimde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 4. Ceza Dairesi 25.11.2013 tarih 2012/15808 E., ve 2013/29253 K. sayılı ilamı. Artuk/Gökçen/Yenidünya, TCK Şerhi, s. 4243.

¹¹⁷ Bayraktar/Kiziroğlu/Yıldız/Zafer/Retornaz/Akyürek/Evik/Sınar/Altunç/İnceoğlu/Erman, B./Erman, F., s. 257; Öztürk, s. 57.

¹¹⁸ Ersoy, s. 359; Özbek/Doğan/Bacaksız/Tepe, s. 448; Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 254.

¹¹⁹ Erman, s. 684.

¹²⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2014/2171 Karar Numarası: 2014/24474 Karar Tarihi: 11.07.2014 “Beraat eden sanıklar Ö. ve D. nin öbür sanıkların iş ve çalışma hürri-

6.1.3. Mağdur

Bu suçun mağduru herkes olabilir. Bu suçun mağduru iş ve çalışma hürriyetini kullanmak isteyen işveren veya işçi olabilir¹²¹. Ancak mağdurun iş ve çalışma hürriyetine sahip bir kimse olması gerektiğinden üç yaşındaki bir çocuk bu suçun mağduru olmayacaktır¹²². Suçun oluşması açısından mağdurun tek bir kişi olması yeterlidir. Mağdurun birden fazla olması suçun birden fazla olmasına yol açabilecektir. Kamu görevlisinin kamu görevini yerine getirmesini engellemeye yönelik fiiller bu suçu oluşturmayacaktır¹²³. Bu ihtimalde TCK m.265'teki görevi yaptırmamak için direnme suçu oluşabilecektir¹²⁴.

6.2. Tipikliğin Manevi Unsuru

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali suçunun manevi unsuru kasttır. Failin taksirle hareket etmesi halinde failin taksirli hali kanunda suç olarak düzenlenmediğinden suç oluşmayacaktır. Failin herhangi bir saikle (ör. *menfaat temin etme, intikam, rekabet vb.*) hareket edip etmemesi suçun oluşumu açısından önem taşımaz. Ancak failin saiki TCK m. 61/1 çerçevesinde somut cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulacaktır. Bu nedenle suçun olası kastla da işlenmesi mümkündür. Zira maddede suçun oluşumu açısından herhangi bir saike yer verilmemiştir. Ancak maddede yer verilen hukuka aykırı olarak ibaresi bir hukuka özel aykırılık olarak kabul edilecek olursa bu ihtimalde suçun olası kastla işlenemeyeceği söylenebilecektir. Failin kastı iş ve çalışma hürriyetini ihlal etmeye yönelik değilse; cebir veya tehdit suçları oluşabilecektir¹²⁵.

yetine engel olmak için işledikleri tehdit eylemleri sırasında olay yerinde bulunup suçu doğrudan doğruya birlikte işledikleri ve TCK'nın 37. maddesi anlamında eylemlerin bütününden sorumlu oldukları, yolun kapatıldığı yere birlikte gittikleri, eylemlerin ani gelişmediği, iş ve çalışma özgürlüğünü engellemek için orada bulduklarını bildiklerinin tüm dosya kapsamında anlaşıldığı gözetilmeden, eksik ve yetersiz gerekçeyle TCK'nın 117/1, 119/1-c maddeleriyle mahkûmiyet ve bir kısım sanıklar haklarında aynı suçtan beraat hükümleri kurulması bozmayı gerektirmiştir." www.legalbank.net. (E.T: 26.11.2018)

¹²¹ Öztürk, s. 149.

¹²² Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 3800.

¹²³ Öztürk, s. 41; Güleç Soyer, s. 100.

¹²⁴ "TCK m. 265'te düzenlenmiş olan Görevi Yaptırmamak İçin Direnme Suçunda, kamu görevlisince kamu görevinin gereği gibi yerine getirilmesini cebir ve tehdit yoluyla engellemeye yönelik fiiller yaptırım altına alınmıştır. Bu suçla korunan hukuki değer, kamu idaresi organlarının görevlerini herhangi bir engelleme ile karşılaşmadan yapmasını sağlamak suretiyle kamu idaresinde sürekliliği güvence altına almaktır." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2002/4-279 E. ve 2002/406 K. sayılı ilamı, www.legalbank.net (E.T: 01.12.2018).

¹²⁵ "Sanığın katılanların işyerine gelerek 'çıkın dışarıya size soracağım, ben Manavgat'ta tornavida yiyip de size minibüsçülük mü yaptıracağım, size bunun hesabını soracağım, bunu sizin yanınıza bırakmayacağım' diyerek gerçekleştirdiği tehdit eyleminde katılanları tehdit etme kastıyla hareket ettiği, eylemin TCK m. 117/1. maddesindeki suçun unsurları içermediğine hükmedilmiştir." Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 21.12.2011 tarih ve 2009/28850 E. ve 2011/24650 K. sayılı ilamı, Artuk/Gökcan/Yenidünya, TCK Şerhi, s. 4252.

6.3. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru

İnceleme konumuzu oluşturan suç açısından, kanun hükmünün icrası ve amirin emrini ifa bir hukuka uygunluk sebebi oluşturabilecektir. Örneğin; mevzuattaki düzenlemelere aykırı olarak faaliyet gösteren bir işyerinin kapatılmasına karar verilerek zabıta görevlilerince faaliyetinin durdurulması halinde fiil hukuka uygun olacağından suç oluşmayacaktır. Bu suç açısından bir başka hukuka uygunluk nedeni olarak hakkın kullanılması hali de fiili hukuka uygun kılacaktır. Örneğin, grev ve lokavt hakkının kullanılması Anayasal bir hak olduğundan bu suç açısından hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilebilecektir¹²⁶. İş Kanunu'nda belirtilen çalışma yasakları dolayısıyla (çocuk veya yabancı olma vb.) kişinin çalışmasının sona erdirilmesi hukuka uygunluk sebebi teşkil edecektir.

İş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunda ilgilinin rızası da bir hukuka uygunluk sebebi oluşturabilecektir¹²⁷. Ancak bu rızanın en geç icra hareketlerinin yapıldığı sırada beyan edilmiş olması gerekir.

Doktrinde mağdurun rızasının bu suçta bir hukuka uygunluk nedeni oluşturmayacağı, zira burada mağdurun cebir, tehdit veya hukuka aykırı bir davranış altında olduğundan burada geçerli bir rızanın olamayacağı belirtilmektedir¹²⁸. Kanaatimizce bu yaklaşım yerinde değildir. Zira TCK m. 26/2'de kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olarak açıkladığı rızanın fiili hukuka uygun hale getireceği açıkça belirtilmiştir. İş ve çalışma hürriyeti Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle teminat altına alınmış, kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir haktır. Burada rıza bakımından önem taşıyan husus, rızanın ifsad edilmemiş olması, kanuna ve ahlaka aykırı olmamasıdır. Bu haller dışında verilecek rıza geçerli olup, fiili suç olmaktan çıkaracaktır.

¹²⁶ 1982 Anayasasının Grev Hakkı ve Lokavt başlıklı 54. maddesinde "Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz. Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir. Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda erteleme sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmindedir. Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir. Siyasal amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz. Greve katılmayanların işyerinde çalışmalarını, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez" denilmiştir.

¹²⁷ Doktrinde ilgilinin rızasının tipikliği mi yoksa hukuka aykırılığı mı ortadan kaldıracığı konusu tartışmalıdır. Bu konudaki değerlendirmeler için bkz. **Ekici Şahin**, Meral: Ceza Hukukunda Rıza, Oniki Levha Yay., İstanbul 2012, s. 107 vd.

¹²⁸ **Erdoğan**, Yavuz: İş ve Çalışma Hürriyetini İhlal Suçu, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Yıl: 2017, Sayı 53, s. 150.

7. SUÇUN NİTELİKLİ HALLERİ

TCK m.117’de herhangi bir nitelikli hal yer almamaktadır. Ancak 119. maddede hürriyete karşı işlenen bazı suçlar açısından ortak bir hüküm sevk edilmiştir. Buna göre 119. maddenin 1. fıkrasında suçun, a) Silâhla b) Kişinin kendisini tanınmayacak bir hâle koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretle c) Birden fazla kişi tarafından birlikte d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak e) Kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, verilecek ceza bir kat artırılır. Maddenin ikinci fıkrasında ise, bu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir¹²⁹.

Bir nitelikli halin fail hakkında uygulanabilmesi için bu nitelikli halin fail tarafından bilinmesi gerekir. Somut olayda bu nitelikli hallerden birden fazlası gerçekleşse dahi ceza bir kat artırılır. Ancak hükmün gerekçesinde nitelikli hallerin hangilerinin gerçekleştiği açıkça belirtilecektir. Birden fazla nitelikli halin gerçekleşmesi, hâkimin TCK’nın 61. maddesi çerçevesinde somut cezayı belirlemede göz önünde bulundurulur.

7.1. Suçun Silahla İşlenmesi

TCK m. 6/f’de silah deyiminden; “*Ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet, saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler anlaşılır*” denilmiştir. Bu nitelikli halin uygulanması açısından somut olayda silahın mutlaka ateşlenmiş olması şart olmayıp silahın korkutucu gücünden yararlanılmış olması yeterlidir¹³⁰. Ayrıca failin mağdura silahı bilerek göstermiş olması gerekir¹³¹. Keza kuru-sıkı tabanca dahi bu nitelikli halin uygulanmasını gerektirebilir. Failin üzerinde silah bulunduğunu söylemesine karşın üzerinde veya yanında silah yoksa bu nitelikli hal uygulanmayacaktır¹³².

¹²⁹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2010/28583 Karar Numarası: 2013/6398, Karar Tarihi: 07.03.2013 “*Sanığın, çalışma hürriyetini ihlal amacıyla iki katılanı silahla tehdit edip basit tıbbi müdahaleyi gerektirir şekilde yaralaması eyleminde, yaralamanın maddede öngörülen suçun cebir unsuru olması karşısında, TCK’nın 119/2. maddesi yollamasıyla 117/1, 43. maddeleri gereğince ceza tayini gerekir.*” www.legalbank.net. (E.T: 05.11.2018).

¹³⁰ Soyaslan, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, s. 827.

¹³¹ Yaşar/Gökcan/Artuç, s. 3812.

¹³² Artuk, Mehmet Emin/Gökcan, Ahmet/Alşahin, Mehmet Emin/Çakır, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. Bası, Adalet Yay, Ankara 2018, s. 347.

7.2. Suçun Kişinin Kendisini Tanınmayacak Bir Hâle Koyması Suretiyle İşlenmesi

Failin kendini tanınmayacak hale sokması, bu durumun mağdurda daha büyük korku meydana getirmesi ve mağdurun kendisini savunmasını güçleştirilmesi ve failin tespitini zorlaştırması dolayısıyla nitelikli hal olarak kabul edilmiştir. Failin kendisinin tanınmasını engelleyecek şekilde takma saç veya bıyık takması, resmi üniforma giymesi vb. fiiller bu kapsamdadır¹³³. Somut olayda failin kendisini tanınmayacak hale sokmasına rağmen mağdur tarafından tanınmışsa bu nitelikli hal uygulanmayacaktır.

7.3. Suçun İmzasız Mektupla veya Özel İşaretlerle İşlenmesi

Kim tarafından gönderildiği belli olmayan bir mektup failin ahlaki kötülüğünü göstermesi ve mağdurun iç huzurunu daha çok bozması dolayısıyla suçun imzasız bir mektupla veya özel işaretlerle işlenmesi bir nitelikli bir hal olarak düzenlenmiştir. Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için, bunun kimin tarafından yazıldığı muhatabınca anlaşılabilmesi gerekmektedir. Eğer mağdur, suça konu imzasız yazının kime ait olduğu metinde yer almamasına karşın, mağdur beyanından, yazıda kullanılan ifadelerden, stilinden, fail ve mağdur arasındaki ilişkiden dolayı mağdur yazıyı yazanın kim olduğunu kolaylıkla anlayabiliyorsa bu nitelikli hal uygulanmayacaktır¹³⁴. Özel işaretler bakımından ise mağdur üzerinde korkutucu etki yaratmaya elverişli her türlü işaret bu kapsamda değerlendirilecektir.

7.4. Suçun Birden Fazla Kişi Tarafından Birlikte İşlenmesi

Suçun birden fazla kimse tarafından birlikte işlenmesi, mağdurunun fiile karşı koymasını güçleştirmekte ve suçun işlenme imkânını arttırması dolayısıyla bu durum bir nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Bu nitelikli halin uygulanabilmesi için faillerin en az iki kişi olması gerekir. Birden fazla kişinin daha önce aralarında anlaşmış olmaları şart değildir. Buradaki birden fazla kişinin tümünün suça fail olarak katılımları gerekir. Burada suçun icra hareketlerinin müşterek

¹³³ "Tehdidin, kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle işlenmesiyle ilgili nitelikli halinin ancak; sanıkla yüz yüze iletişim kurulan hallerde ve sakal, bıyık veya maske takma, kıyafetinde değişiklik yapma gibi dış görünümünü ve dolayısıyla kimliğini değiştirecek şekildeki davranışların varlığı halinde uygulanabileceği gözetilmeden, arayan numarayı göstermeyen telefonla görüşüldüğü ve mağdurun kendisini arayan şahsın sesini tanıyamadığı gerekçesiyle aynı maddenin birinci fıkrasının ilk cümlesi yerine, olayda uygulama yeri bulunmayan ikinci fıkra hükmüne dayanarak hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir" denilmiştir. Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2012/2664 E. Karar Numarası: 2012/379, Karar Tarihi: 17.05.2016 Artuk/ Gökcen/Alşahin/Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 349.

¹³⁴ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2014/3490 Karar Numarası: 2016/10126 Karar Tarihi: 17.05.2016 www.legalbank.net. (E.T: 25.11.2018).

fail olarak sorumluluğu gerektirecek bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Bu suç bakımından bir kimsenin bir başkasını azmettirmesi halinde bu nitelikli hal uygulanmayacaktır.

7.5. Suçun Var Olan veya Var Sayılan Suç Örgütlerinin Oluşturdukları Korkutucu Güçten Yararlanılarak İşlenmesi

Örgütün mağdur üzerindeki korkutucu etkisi, tek bir fail tarafından gerçekleştirilen fiile göre daha fazladır. Zira tehdidin var olan veya varsayılan bir suç örgütten kaynaklı olması tehdidin gerçekleşme olasılığını güçlendirecektir. Bu nitelikli halin uygulanması açısından örgütün gizli olması şart olmayıp, sadece suç örgütü olması yeterlidir¹³⁵. Buradaki varsayılan örgüt, gerçekte olmayan ancak kamuoyu tarafından var olduğuna inanılan bir örgütün korkutucu gücünden yararlanmayı ifade eder¹³⁶. Bu nitelikli halin uygulanması bakımından var olan veya varsayılan örgütün korkutucu etki yaratması gerekli ve yeterlidir. Burada failin, var olan veya var sayılan suç örgütüne üye olması, yöneticisi olması gerekmediği gibi suç örgütünün, eylemden önce hukuken TCK'nın 220. maddesi ya da 3713 sayılı Kanun kapsamında örgüt olarak kabul edilmiş olması da şart değildir¹³⁷.

7.6. Suçun Kamu Görevinin Sağladığı Nüfuz Kötüye Kullanılmak Suretiyle İşlenmesi

Kamu görevinin icrası sırasında kamu gücü kullanıldığından kamu görevlisinin bu güçten istifade ederek suçu işlemesi hali bir nitelikli hal olarak düzenlenmiştir¹³⁸. Bu nitelikli halin uygulanması açısından failin görev esnasında olması şart değildir.

8. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

8.1. Teşebbüs

İş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun oluşabilmesi için fiil sonucunda iş ve çalışma hürriyetinin ihlali neticesinin meydana gelmiş olması gerekir¹³⁹. Dolayısıyla bu suç, bir zarar suçu olup, teşebbüse elverişlidir. Burada suç, failin hareketleri sonucunda işin mağdurun istediği gibi yapılamaması halinde tamam-

¹³⁵ Artuk/Gökçen/Yenidünya, TCK Şerhi, s. 3850.

¹³⁶ Donay, Süheyl: Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yay., İstanbul 2007, s. 189.

¹³⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi E. 2015/12570 K. 2015/31771 T. 22.06.2015. www.legalbank.net. (E.T: 24.11.2018).

¹³⁸ Bu nitelikli halin uygulanabilmesi açısından kamu görevlisi sıfatının hukuka uygun bir şekilde kazanılmış olması gerekir. Bkz. Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, Ceza Özel Hükümler, s. 271.

¹³⁹ "Sanığın eyleminden sonra mağdurun çalışmasını sürdürdüğünün anlaşılması karşısında, eylemin eksik kalkışma aşamasında kaldığının gözetilmemesi" (Yargıtay 4.CD, 12.05.1998 T., 4235/5030 E.K.).

lanmış olur¹⁴⁰. Fail, cebir, tehdit veya hukuka aykırı başka bir davranışta bulunmuş olmasına rağmen fiili elinde olmayan sebeplerle tamamlayamamışsa veya ihlal neticesi gerçekleşmemişse teşebbüs söz konusu olacaktır. Burada fail ayrıca cebir ve tehdit suçundan dolayı cezalandırılmayacaktır. Ancak Yargıtay son dönemde vermiş olduğu kararlarında bu suçun teşebbüse elverişli olmadığı yönünde karar vermektedir¹⁴¹.

Mağdurun, engellemeye rağmen işini sürdürmeye devam etmesi halinde fiilin teşebbüs aşamasında kaldığının kabulü gerekecektir¹⁴².

8.2. İştirak

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu iştirak bakımından herhangi bir özellik arz etmez. Suçun birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi cezanın arttırılmasını gerektiren nitelikli bir haldir. Buradaki nitelikli halin söz konusu olabilmesi için kişilerin suça katılımının faillik derecesinde olması gerekir.

Ayrıca suçu doğrudan doğruya birlikte işleyen failler TCK m. 37 uyarınca müşterek fail olarak fiilin bütününden sorumlu olacaktır. Suçun bir başkasını suça azmettirmek suretiyle işlenmesi de söz konusu olabilir.

Henüz iş ve çalışma hürriyetini ihlal etme yönünde bir fikri olmayan bir kimsenin başkası tarafından bu suça karar vermesinin sağlanması halinde azmettirme hükümleri uygulanacaktır. Ayrıca faillik ve azmettirme dışında kalan her katkı, yardım etme kapsamında cezalandırılacaktır. Suçun bir başkasının araç olarak kullanılması suretiyle işlenmesi halinde araç olarak kullanan kişi dolaylı fail olarak sorumlu tutulacaktır.

8.3. İçtima

TCK m. 117/1'deki suç, esasen bağımsız birer suç tipi olan tehdit ve cebir suçlarının yeni bir suç kalıbı altında toplanmasıyla oluşturulmuş bir suç tipidir.

¹⁴⁰ Soyaslan, İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, s. 817.

¹⁴¹ Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2013/27877 E. ve 2015/1688 K. Sayılı ilamında özetle, "Vidani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar belgeler ve gerekçe içeriğine göre, TCK'nın 117/1. maddesindeki seçenek hareketlerin gerçekleştirilmesi ile özgürlüğün ihlal edilmiş olması, suçun teşebbüse elverişli olmaması karşısında, tebliğnamedeki bu suç yönünden bozma düşüncesine iştirak edilmeyerek hükmün onanmasına, 20/01/2015 tarihinde oybirliğiyle karar verilmiştir" denilmiştir. Aynı yönde Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2013/18085 E. ve 2014/15078 K. sayılı ilamında özetle; "Sanığın hukuka aykırı davranışı gerçekleştirilmesiyle iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun tamamlandığı gözetilmeden, suçun teşebbüs aşamasında kaldığı kabul edilerek cezada indirim yapılması", www.yargitay.gov.tr. (E.T: 18.11.2018).

¹⁴² Yargıtay. 4. Ceza Dairesinin 14.11.2007 tarih ve 2006/5125 E ve 2007/9323 K. sayılı ilamında özetle; "Sanıkların işten çıkarıldıkları eski işyerlerine yeni alınan işçileri tehdit etmeleri sonucu bu kişilerin işe devam edip etmedikleri araştırılarak sonucuna göre 765 sayılı TCK'nın 61. maddesinin uygulanması gerekip gerekmediği tartışılmadan eksik araştırma ve yetersiz gerekçe ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir" denilmiştir. **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, TCK Şerhi, s. 4257.

Bu tür suçlar bileşik suç olarak adlandırılır. Bileşik suç TCK m. 42’de biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suç olarak ifade edilmiştir. Bileşik suçlarda cezaların içtimaı hükümleri uygulanmaz ve suçu oluşturan araç suçlardan dolayı faile ayrıca ceza verilmez. Dolayısıyla tehdit suçunun bu suçun bir unsuru olması nedeniyle fail ayrıca tehdit suçundan dolayı cezalandırılmayacaktır.

Suçun aynı suç işleme kararının icrası kapsamında aynı mağdura karşı, değişik zamanlarda birden fazla gerçekleştirilmesi durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır.

Failin tek bir fiille aynı suçu birden fazla mağdura karşı işlemesi halinde aynı neviden fikri içtima söz konusu olacak ve failin cezasında TCK m. 43/1’de belirtilen oranda artırımı gidilecektir¹⁴³.

Fail, suçu işlediği sırada ayrıca mağdura yönelik hakaretimiz ifadeler sarf etmişse, hakaret bu suçun bir unsuru olmadığından fail ayrıca hakaret suçundan dolayı cezalandırılacaktır. Ancak bu durumun hukuka aykırı davranış kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışılmalıdır.

Kanaatimizce hukuka aykırılığın aynı zamanda suç oluşturması halinde failin ayrıca bu suçtan dolayı da cezalandırılması gerekecektir. Örneğin, iş ve çalışma hürriyetinin konut dokunulmazlığını ihlal yoluyla işlenmesi halinde fail ayrıca konut dokunulmazlığını ihlal suçundan cezalandırılmalıdır.

5237 sayılı TCK m. 119/2’de, 117. maddede yer alan suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacağı belirtilmiştir. Bu düzenleme fikri içtima hükümlerinin uygulanmasının istisnasını oluşturan bir düzenlemedir. Doktrinde yaralamanın basit halinin ayrık tutulmasının kabul edilebilir bir gerekçesinin olmadığından bahisle bu hüküm eleştirilmektedir¹⁴⁴. Maddenin düzenlemesi gereğince iş ve çalışma hürriyetini ihlale yönelik fiiller sonucunda kasten yaralamanın basit halleri gerçekleşmişse fikri içtima hükümleri gereğince fail daha ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılacaktır.

¹⁴³ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2014/30995 Karar Numarası: 2014/34702 Karar Tarihi: 02.12.2014 “*Sanıkların, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali eylemini aynı sebebe dayalı olarak ve aynı olay bütünlüğü içinde aynı yer ve zamanda tek fiille birden fazla mağdura yönelttiklerinin anlaşılması karşısında, TCK’nın 43/2. maddesinin uygulanması gerektiği gözetilmeyerek mağdur sayısınınca ceza tayini kanuna aykırıdır.*” www.legalbank.net (E.T: 17.11.2018). Aynı neviden fikri içtima ile zincirleme suç ilişkisi konusunda doktrindeki görüşler için bkz. **Mahmutoglu**, Fatih Selami/**Karadeniz**, Serra: Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta Yay., İstanbul 2017, s. 1094 vd, **Göktürk**, Neslihan: Fikri İçtima (Suçların İçtimaı), Adalet Yay., Ankara 2013, s. 186 vd.

¹⁴⁴ Bkz. **Donay**, s. 189.

Failin fiili TCK m. 117'yi ihlal etmekle birlikte aynı zamanda 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 78'deki idari yaptırıma bağlanan fiillerden herhangi birini oluşturuyorsa bu durumda Kabahatler Kanunu m. 15/3 uyarınca fail sadece TCK m. 117'den cezalandırılacaktır¹⁴⁵.

9. KOVUŞTURMA USULÜ VE YAPTIRIM

5237 sayılı TCK'm. 117/1'de düzenlenen iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabidir¹⁴⁶. TCK m. 119'daki nitelikli hallerden birinin varlığı halinde suç re'sen soruşturulup kovuşturulacaktır¹⁴⁷.

TCK m. 117/1 bakımından suç, şikâyete tabi olduğundan uzlaştırma hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün olacaktır¹⁴⁸.

Kanunda ayrıca özel olarak belirtilmemiş olduğundan, bu suçla ilgili olarak tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirine (*müsadere, iznin iptali*) hükmedilemeyecektir. Kanaatimizce bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi pekâlâ mümkün olduğundan, kanunda bu suç için de tüzel kişiler açısından güvenlik tedbiri öngörülmelidir.

Görevli mahkeme Asliye Ceza Mahkemesidir. Yetkili mahkeme ise suçun işlendiği yer mahkemesidir (CMK m.12/1).

Suçun temel hali için kanunda öngörülen yaptırım altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıdır. Adli para cezasının alt ve üst sınırı TCK m. 52 uyarınca belirlenecektir. Ayrıca 119. maddede belirtilen nitelikli hallerden birinin gerçekleşmesi halinde verilecek ceza bir kat artırılabilecektir.

¹⁴⁵ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu m. 15/3: “Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır.”

¹⁴⁶ 1997 Türk Ceza Kanunu Tasarısı'nda bu suç “Cebir veya tehdit ile çalışma veya sanat veya ticaret serbestliğini her ne suretle olursa olsun engelleyen veya ortadan kaldıran kişiye...” denilmek suretiyle, 765 sayılı TCK'da olduğu gibi, re'sen soruşturulan ve kovuşturulan bir suç olarak düzenlenmiştir. Bkz, **Dönmezer**, Sulhi/**Yenisey**, Feridun: Karşılaştırmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gerekçeler, İstanbul 1998, s. 174.

¹⁴⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas Numarası: 2011/5202 Karar Numarası: 2013/18029 Karar Tarihi: 10.06.2013. “Sanıkların, iddianamede, mağdurun yanına gelerek her ikisinin de mağdura hitaben ‘buradan yolcu alamazsın, seni öldürürüz, keseriz’ şeklinde tehdit etmeleri biçiminde tanımlanan eylemlerinin TCK'nın 117/1, 119/1-c maddelerine uyan ‘birlikte iş ve çalışma hürriyetini ihlal’ suçunu oluşturduğu, anılan maddelerdeki suçun takibinin şikâyete bağlı olmadığı ve re'sen kovuşturulması gerektiği gözetilmeden, şikâyetten vazgeçme sebebiyle düşme kararı verilmesi”, www.legalbank.com (E.T: 19.04.2018).

¹⁴⁸ Uzlaştırma kurumunun şartları ve hukuki sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Bayındır**, Sinan/**Ersöz** Oğuz: Uzlaştırma (Sınava Hazırlık Kitabı), Hiper Yay.,1. Bası İstanbul 2018, s. 141 vd.

SONUÇ

Çalışma hayatında meydana gelen artış ve çeşitlenmeyle birlikte sosyal hayatta ve ekonomik alanda, çalışmanın önemi gün geçtikçe artmakta ve çalışma hürriyetinin hukuksal bir değer olarak ceza normuyla korunması zorunluluk arz etmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 117. maddesinin birinci fıkrasında; İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu düzenlenmiştir. Madde başlığının, çalışma hürriyetinin Anayasa'daki düzenlenişine uygun olarak "Çalışma Özgürlüğünü Engelleme" şeklinde düzenlenmesi kanaatimizce daha yerinde olacaktır.

İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Anayasa'da belirtilen çalışma özgürlüğünü teminat altına alan bir düzenlemedir. Suçun kişilere karşı suçlar kapsamında düzenlenmiş olması yerindedir. Ancak kanun tekniği açısından bu suçun yeniden kaleme alınması gerekmektedir. Zira suçun seçimlik hareketlerinden olan *hukuka aykırı başka bir davranış* ibaresi muğlak olup; hangi tür fiillerin bu kapsamda kalacağı belirsizlik arz etmektedir. Bu ibare esasen cezalandırılması gereken birçok fiilin cezalandırılmasına yol açmaya elverişlidir. Diğer yandan cebir ve tehdit fiilleri de birer hukuka aykırı hareket türü olduğundan tipiklikte bunlara ayrıca yer verilmiş olmasının sebebi anlaşılammaktadır. Bu suçun bağlı hareketli bir suç olup olmadığını net olarak belirlemek mümkün olmamakla birlikte kanaatimizce burada serbest hareketli bir suç söz konusudur. Çünkü tipiklikte hangi hukuka aykırı hareketlerin suç oluşturacağı belirsizdir. Yani maddede bu hukuka aykırı hareketlerden sadece cebir ve tehdide yer verilmiştir.

Madde mevcut haliyle özel hukuk uyuşmazlıklarını cezalandırma riski taşımaktadır. Öyle ki bazı sözleşmeye aykırılık hallerinin veya kimi hileli hareketlerin suç kapsamında değerlendirilmesi hukuki güvenlik ilkesini de zedeleyecek ve kanunilik ilkesine aykırılık oluşturacaktır.

Bu suç bakımından kanunkoyucu bir etkin pişmanlık hükmüne yer vermemiştir. Kanaatimizce, bu suç niteliği itibarıyla etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasına elverişli olduğundan etkin pişmanlık hükümlerine yer verilmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca bu suç bakımından tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi için gerekli yasal değişikliğin yapılması daha yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbulut**, Berrin: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yay., Ankara 2016.
- Artuk**, M. Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Alşahin**, M. Emin/**Çakır**, Kerim: Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Adalet Yay., Ankara 2017.
- Artuk**, M. Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Alşahin**, M. Emin/**Çakır**, Kerim: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. Bası, Adalet Yay., Ankara 2018.
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya** Caner: Ceza Hukuku Özel Hükümler, 15. Bası, Adalet Yay., Ankara 2015.
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya** Caner: TCK Şerhi, 2. Bası, Adalet Yay., Ankara 2014.
- Balkır**, Z. Gönül: Türk Anayasa Yargısında Sosyal Hakların Korunması, Kocaeli Üniversitesi Yay., Yayın No: 335, Kocaeli 2009.
- Bayındır**, Sinan: Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı, Oniki Levha Yay., İstanbul 2018.
- Bayındır**, Sinan/**Ersöz**, Oğuz: Uzlaştırma (Sınava Hazırlık Kitabı), Hiper Yay., 1. Bası İstanbul 2018.
- Bayraktar**, Köksal/**Kızıroğlu**, **Keskin**, Serap/**Yıldız**, Ali Kemal/**Zafer**, Hamide/**Retornaz**, **Aksoy**, Eylem/**Akyürek**, Güçlü/**Evik**, Ali Hakan/**Sınar**, Hasan/**Altunç**, Sinan/**İnceoğlu**, **Aytekin**, Asuman/**Erman**, Barış/**Erman**, **Eroğlu**, Fulya: Özel Ceza Hukuku Cilt III - Hürriyete, Şerefe, Özel Hayata, Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar (TCK m. 106-140), 1. Baskı, On İki Levha Yay., İstanbul 2018.
- Centel**, Tankut: Yeni Türk Ceza Kanununda Çalışma Yaşamına İlişkin Düzenlemeler, Çimento İşveren Dergisi, Eylül 2005, Sayı 5, Cilt 19, s. 1-17.
- Cihan**, Erol: Cebir Kullanma Suçu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1978.
- Çakır**, Özlem: İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler, Seçkin Yay., Ankara 2001.
- Çelik**, Nuri: İş Hukuku Dersleri, 23. Bası, Beta Yay., İstanbul 2010.
- Donay**, Süheyl: Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yay., İstanbul 2007.
- Dönmezer**, Sulhi/**Yenisey**, Feridun: Karşılaştırmalı Türk Ceza Kanunu ve 1997 Tasarısı, Gerekçeler, İstanbul 1998.
- Ekici Şahin**, Meral: Ceza Hukukunda Rıza, Oniki Levha Yay., İstanbul 2012.
- Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, Murat: İş ve Çalışma Özgürlüğünün İhlali Suçu (TCK m.117), Sicil Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 20, Aralık 2010, https://www.mess.org.tr/media/files/6320_B453GOX1SL20.pdf, (E.T: 25.11.2018), s. 253-265.

- Erdoğan**, Yavuz: İş ve Çalışma Hürriyetini İhlal Suçu, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi Yıl: 2017 Sayı: 53, s. 125-162.
- Erman**, Sahir: Çalışma Hürriyetinin Tahdidi veya Men'i Suçu, İÜHFİM, Cilt 18, Sayı 3-4, 1952, s. 680-707.
- Ersoy**, Uğur: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu (TCK m.117), Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 24, Ocak 2016, s. 335- 399.
- Evik**, Ali Hakan: Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçu, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:5 Sayı:10 Güz 2006/2, s. 203-219.
- Gökçen**, Ahmet: Hürriyete Karşı Suçlar, Legal Hukuk Dergisi, Sayı: 32, Cilt: 3, Ağustos 2005, s. 2767-2798.
- Göktürk**, Neslihan: Fikri İçtima (Suçların İçtimalı), Adalet Yay., Ankara 2013.
- Güleç Soyer**, Sesim: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali ile Sendikal Hakların Kullanılmasını Engellenmesi Suçlarına İlişkin Bazı Düşünceler, Hukuki Perspektifler Dergisi S: 7 Temmuz 2006, s. 99-108.
- İnsan Hakları, 1. Baskı, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Yay., Ankara 2006. (Yazar adı yok)
- İçel**, Kayıhan: Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yay., İstanbul 2017.
- Kaboğlu**, İbrahim: Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yay, 2. Bası, İstanbul, 2005.
- Kaboğlu**, İbrahim: Özgürlükler Hukuku, İmge Yay., İstanbul 2002.
- Kalabalık**, Halil: İnsan Hakları Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2015.
- Kaneti**, Selim: Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, İstanbul 2007.
- Kapani**, Münci: Kamu Hürriyetleri Yetkin Yay., Ankara 1993.
- Kılıç**, Aslı: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Legal Yay., İstanbul 2019.
- Koca**, Mahmut/Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yay., 10. Bası, Ankara 2017.
- Koca**, Mahmut/Üzülmez, İlhan: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Bası, Adalet Yay., Ankara 2017.
- Küçüktaşdemir**, Özgür: Ceza Hukukunda Maddi ve Manevi Cebir, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.
- Kürtün**, Hüsamettin: Türk Ceza Hukukunda Çalışma Özgürlüğünün ve Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.
- Mahmutoğlu**, Fatih Selami/Karadeniz, Serra: Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta Yay., İstanbul 2017.

- Manav**, Hakkı: Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Turhan Yay., Ankara 2010.
- Meran**, Necati: Yeni Türk Ceza Kanunu, Seçkin Yay., Ankara 2007.
- Mumcu**, Ahmet: İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri, Ankara 1992.
- Nazlı**, Seçkin: Anayasanın Çalışma Hak ve Özgürlüğüne İlişkin Düzenlemelerin İş Hukukuna Etkileri, 1. Bası, Seçkin Yay., Ankara 2015.
- Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar/**Tepe**, İlker: Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin Yay., Ankara 2017.
- Özbek**, Veli Özer: İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı, Seçkin Yay., Ankara 2008.
- Özek**, Çetin: Türk Ceza Kanununa Göre Hürriyet Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 29, Sayı: 4, Yıl: 1963, s. 933-995.
- Öztürk**, Mehmet Onat: Türk Ceza Kanunu'nda İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Legal Yay., İstanbul 2006.
- Soyaslan**, Doğan: Ceza Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Yay., 8. Bası, Ankara 2010.
- Soyaslan**, Doğan: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, Tankut Centel'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s. 814- 828.
- Sözüer**, Adem: Tehdit Suçu, İÜHFİM, Cilt 54, Sayı 1-4, 1991-1994/1-4, s. 124-146.
- Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa, Ruhan/**Sancakdar**, Oğuz/**Önok**, R. Murat: İnsan Hakları El Kitabı, Seçkin Yay., Ankara 2009.
- Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, R. Murat: Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yay., 15. Bası, Ankara 2017.
- Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, R. Murat: Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2009.
- Tunçomağ**, Kenan/**Centel**, Tankut: İş Hukukunun Esasları, Beta Yay., İstanbul 2008.
- Turhan**, Faruk: Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/101.doc. (E.T: 04.11.2018).
- Tüfekçi**, Gülşah Bostancı: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, Tankut Centel'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s. 829- 845.
- Ulucan**, Devrim: Kanuni Grev Kararı ve Sonuçları, <http://calismatoplum.org/sayi39/ulucan.pdf>., (E.T: 04.11.2018).
- Ünver**, Yener: Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Seçkin Yay., Ankara 2003.

Yarsuvat, Duygun: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 117 ve 118. Maddelerinde Yer Alan İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali, Sendikal Hakların Kullanılmasının Engellenmesi Suçları, Sicil Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 7, Eylül 2007, (E.T: 25.11.2018), s. 141-145.

Yarsuvat, Duygun: Çalışma Ceza Hukuku, İstanbul 1978.

Yaşar, Osman/**Gökcan**, Hasan Tahsin/**Artuç**, Mustafa: Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu Cilt: III, Adalet Yay., Ankara 2010.

Yıldız, Ali Kemal: Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku, Cilt: III, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, Yeditepe Üniversitesi Yay., İstanbul 2010.

Yüksel, Sera Reyhani: İş ve Çalışma Hürriyetinin İhlali Suçu, MÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

İnternet Kaynakları

<http://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet>.

<http://www.calismadunyasi.gov.tr/pdf/sayi2/06.pdf>.

